

Lapset ja nuoret tietoyhteiskuntastrategioissa

ESIPUHE

Liikenne- ja viestintäministeriö seuraa tietoyhteiskuntakehitystä yhteiskunnan eri osa-alueilla. Kä-sillä oleva raportti on osa laajempaa ”lapset ja tietoyhteiskunta” -tutkimusohjelmaa, jossa perehdy-tään erityisesti lasten asemaan ja sen muutokseen tietoyhteiskunnassa. Tutkimusohjelman vastaava-na koordinaattorina toimii Tampereen yliopiston Työelämän tutkimuskeskus.

Lapset ja nuoret tietoyhteiskuntastrategioissa -tutkimuksen ovat toteuttaneet Sampsa Hakulinen, Tommi Inkinen ja Hanna Lehtimäki Tampereen yliopiston Tietoyhteiskuntainstituutista.

Kiitän tekijöitä ansiokkaasta raportista, joka avaa uudenlaisia näköaloja tietoyhteiskuntakeskuste-luun.

Helsingissä 5.5.2003

Tatu Tuominen
Erikoistutkija
Liikenne- ja viestintäministeriö

SISÄLLYS

YHTEENVETO

JOHDANTO	11
Tietoyhteiskunta taustakehyksenä	11
Strategiat toiminnan ohjauksessa	13
Tutkimuksen aineisto, tavoitteet ja raportointi	14
1 TIETOYHTEISKUNTASTRATEGIAT EU:ssa	16
1.1 eEurope 2002 -toimintasuunnitelma.....	16
1.1.1 Euroopan nuoriso digitaaliaikaan	17
1.1.2 eLearning-toimintasuunnitelma.....	17
1.2 eEurope-toimintasuunnitelman ja kansallisten strategioiden vertailu	18
1.2.1 Yleistä.....	18
1.2.2 eEurope-toimintasuunnitelman luoma kehys	18
1.2.3 Kansallisten ohjelmien painotukset toimintasuunnitelman kehysten ulkopuolelle	22
1.2.4 Suorat viittaukset lapsiin ja nuoriin kansallisissa strategioissa	22
1.2.5 Yhteenveto.....	23
2 NUORISOPOLITIIKKA EU:ssa JA SUOMESSA SEKÄ LASTEN JA NUORTEN OSALLISTUMISEN MALLIT	24
2.1 Nuorisopolitiikan uudet tuulet – Euroopan Unionin nuorisopoliittinen ohjelma.....	24
2.1.1. Nuorisopolitiikan valkoisen kirjan tavoitteet	26
2.2 Kuuleminen Unionin valkoisen paperin valmistelussa	27
2.2.1 Kansalliset kuulemistilaisuudet	28
2.2.2 Nuorten kuuleminen Suomessa	29
2.3 Kuntien lapsipoliittiset ohjelmat.....	33
2.3.1 Helsingin kaupungin lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma.....	34
2.3.2 Hesän Nuorten Ääni -kampanja	36
2.4 Lapsiasiamies lasten ja nuorten edustajana	37
2.4.1 Porsgrunnin malli	37
2.4.2 Tampereen kaupungin lapsiasiamies	40
3 YHTEENVETO	43
Lähteet	46
Liite I Tiivistelmät kansallisista tietoyhteiskuntastrategioista	48

YHTEENVETO

Tietoyhteiskunta on termi, jota harvemmin liitetään lapsiin tai lasten asioihin. Tietoyhteiskunnan arvoperustan nähdään eräissä katsantotavoissa olevan taloudessa, tiedonsiirrossa ja teknologisessä kehityksessä eli asioissa, joita jo lähtökohtaisesti pidetään lapsuuteen kuulumattomina. Tietoyhteiskunta voidaan nähdä toisinkin eli yläkäsitteenä yhteiskunnalle, jossa elämme. Informaatio ja viestintäteknologiset laitteistot ja niiden käyttö muuttavat liikkumistamme julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa. Lisäksi ne parantavat viranomaisten ja vanhempien yhteydenpitoa sekä nopeuttavat dokumenttien käsittelyä hallinnossa.

Tässä raportissa pyrimme selvittämään miten lasten ääni kuuluu tai otetaan huomioon kansallisissa tietoyhteiskuntastrategioissa Euroopan Unionin (EU) jäsenvaltioissa ja sen omissa tietoyhteiskuntalinjauksissa. Selvityksessä on tarkasteltu myös olemassa olevia osallistumisen ja kuulemisen malleja. Haluamme selvittää eri aluetasojen strategialinjausten samankaltaisuuksia ja lasten huomioon ottamista. Lapset voivat olla paitsi strategialinjausten objekteja eli toiminnan kohteita niin myös aktiivisia osallistujia tietoyhteiskunnan kehityslinjausten luonnissa. Lasten asema yleensä strategialinjauksissa määritellään yleensä aikuisen äänellä, jolloin aikuiset katsovat näkökulmiensa mukaan parhaan toimintamallin, joka lopulta vaikuttaa lapseen.

Lähtöolettamuksemme on, että lapset ja nuoret ovat vain vähän esillä olemassa olevissa strategialinjauksissa. Lasten ja nuorten oletettua näkymättömyyttä tietoyhteiskuntastrategioissa lähestytään kahdesta näkökulmasta, eli EU:n nuorisopolitiikasta ja toisaalta lapsille ja nuorille paikallisella tasolla tarjoutuvien vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien kautta. Näin voidaan myös arvioida uusia keinoja osallistaa lapsia ja nuoria tietoyhteiskuntastrategiaprosesseihin. Vuonna 2001 julkaistu Unionin nuorisopolitiikan valkoinen kirja pohjautui nuorten omalle äänelle ja tarjosi omalta osaltaan hyvän lähtökohdan. Toteutetussa laajuudessaan lasten ja nuorten ääni ja mielipiteet on saatu hyvin esiin. Kuulemisprosessin tulosten vaikutukset harjoitettavaan politiikkaan jäivät sen sijaan jossain määrin auki. Valkoisessa kirjassa tiedostetaan aiemmin harjoitetun politiikan puutteet, mutta esitetyt muutokset eivät näyttäisi tuovan nuoria entistä vahvemmin mukaan.

JOHDANTO

Tietoyhteiskunta taustakehyksenä

Keskustelu tietoyhteiskunnasta (merkityksessä *information society*) alkoi jo 1970-luvulla, jolloin japanilainen professori Yonedi Masuda esitteli Japanin hallitukselle maan tulevaisuutta käsittelevän tavoiteohjelman. Tietoyhteiskunta on suosittu puheenaihe niin EU:n kehittämislinjauksissa kuin kotimaan valtakunnallisissa ja paikallisissa medioissa. Teknologinen kehitys ja viestintään liittyvät käytännöt ovat kiistatta muuttaneet Internetin ja matkapuhelimien yleistymisen myötä. Informaatio ja viestintäteknologiset laitteet ja niiden käyttö helpottaa suuresti tehokkuutta, tavoitettavuutta ja nopeutta tavoittelevia toimia.

Tietoyhteiskuntaan liitetään myös uhkakuvia. Tietoyhteiskuntaa ehkäpä eniten symboloiva teknologia on Internet-tietoverkko, johon yleisesti liitetään tietoturvallisuuden, oikeusturvan ja lailla kiellettyjen materiaalien jakamiseen kytkeytyviä uhkakuvia. Näiden ohella myös tietokone- ja konsolipelaamiseen, "nettiaddiktioon" ja ruudulla elämiseen, kuten Sherry Turkle (1995) asian ilmaisee, liitetään useasti huolia. Erityisesti lasten kehitykselle ja mahdolliselle poikkeavalle käyttäytymiselle on usein haettu syitä tietoverkoista, muun muassa Myyrmäen räjähdysen syiden selvittelyssä.

Tietoyhteiskunta on termi, jota harvemmin liitetään lapsiin tai lasten asioihin. Tietoyhteiskunnan arvoperustan nähdään eräissä katsantotavoissa olevan taloudessa, tiedonsiirrossa ja teknologisessa kehityksessä eli asioissa, joita jo lähtökohtaisesti pidetään lapsuuteen kuulumattomina. Tietoyhteiskunta voidaan nähdä toisinkin eli yläkäsitteenä yhteiskunnalle, jossa elämme. Informaatio ja viestintäteknologiset laitteistot ja niiden käyttö muuttavat liikkumistamme julkisissa/puolijulkisissa tiloissa. Lisäksi ne parantavat viranomaisten ja vanhempien yhteydenpitoa sekä nopeuttavat dokumenttien käsittelyä hallinnossa. Tietoyhteiskunnan yksi perusulottuvuus onkin sähköinen hallinto ja sen kehittäminen (ks. Inkinen 2001).

Tietoyhteiskuntaa kehitetään pääasiallisesti strategioiden kautta. Strateginen ajattelu yleistyi Suomessa 1980-luvun aikana ja varsinainen strategioiden kultakausi alkoi 1990-luvun alkupuolella. Aktiivinen tietoyhteiskuntastrategioiden luominen aloitettiin kuitenkin vasta 1990-luvun puolivälin jälkeen (Karvonen 2000). Käsitteellisesti strategiat sisältävät implisiittisen viittauksen toimintaan, jolla pyritään edistämään tehokkuutta, tuotantoa ja taloudellisuutta. Strategialla (väline) ja tietoyhteiskunnalla (tavoite) on näin ollen temaattisia yhteyksiä sisältöjensä puolesta. Strateginen prosessi nähdään myös sellaiseksi, jonka täytyy nojata vankkaan ammattitaitoon ja asiantuntemukseen. Lasten rooli asiantuntijoina on varsin kyseenalainen perinteisten näkökulmien mukaan. Lisäksi useasti katsotaan, että lasten kohdalla vanhemmat tietävät parhaiten mitä jälkikasvuilta tulee odottaa tai mitä heille tulee opettaa. Oletus on kuitenkin usein ainakin osittain harhaanjohtava (ks. Lahikainen ym. 1995).

Kansalaisten osallistuminen (tai paremminkin sen puute) erilaisiin suunnitteluprosesseihin on pitkään ollut yleisenä keskustelun aiheena. Lasten osallistumisen problematiikka on vielä monitahoisempaa kuin aikuisten kohdalla. Tutkimushankkeessamme pyrimme

katsomaan erilaisia osallistumisen mahdollistavia toimintamalleja. Erityisesti Internet tietoverkko tarjoaa uusia mahdollisuuksia niin aikuisille kuin lapsille ottaa osaa tietoyhteiskunnasta käytävään keskusteluun.

Pyrimme lähestymään tietoyhteiskuntastrategioita aluetasojen avulla. Tarkastelemme paikallisten ja kansallisten strategioiden ohella erityisesti Euroopan Unionin linjauksia. Tutkimusaineisto on kuitenkin rajattu koskemaan mielestämme relevanteimpia dokumentteja. Rajausproseduurin syynä on strategisten luonnosten ja raporttien lukematon määrä. Esimerkiksi Suomessa erilaiset kunnallisorganisaatiot, muun muassa koulut, ovat velvoitettuja tekemään omat strategiset luonnospaperinsa opetushallitukselle.

Lapset ja tietoyhteiskuntastrategiat osaprojekti on osa laajempaa Lapset ja Tietoyhteiskunta -tutkimushanketta. Laaja hanke on luonteeltaan verkosto-organisaatio, jonka koordinoinnista vastaa seitsemän henkinen ohjausryhmä¹. Lapset ja tietoyhteiskunta-hanke on kokonaisuutena tuottanut tähän mennessä kaksi kirjaa (Kangassalo & Suoranta 2001; Suoranta ym. 2001) ja useita referoituja artikkeleita niin kotimaisiin kuin kansainvälisiin julkaisuihin.

Lapset ja tietoyhteiskunta -hankkeessa on yhteensä viisi osaprojektia. Strategiat osaprojektin ohella hankkeeseen kuuluvat seuraavat osaprojektit: perheystävälliset käytännöt työelämässä (Riikka Kivimäki), lasten hyvinvointi ja media (Anja-Riitta Lahikainen), lapset, tietotekniikka ja oppiminen (Marjatta Kangassalo ja Pentti Hietala) sekä lapset ja pelikulttuuri (Frans Mäyrä). Suluissa on kunkin projektin vastuullisen johtajan nimi. Kokonaisuutena tavoitteena on tuottaa poikkitieteellistä tietoa lasten ja lapsiperheiden elämästä tietoyhteiskunnasta ja samalla uudistaa tietoyhteiskuntaan liittyvää keskustelua. Hanke pyrkii myös tuottamaan sellaista tietoa, jota voidaan soveltaa tietoyhteiskuntapolitiikan kehittämisessä.

Lapset ja tietoyhteiskuntastrategiat osaprojektin tavoitteena on ymmärtää ja analyysitesti selvittää lasten asemaa tietoyhteiskunnan ohjausprosessissa, jonka elimellinen osa strateginen suunnittelu on. Osaprojekti käynnistyi vuonna 2002, jolloin vastuullisena osaprojektin vetäjänä toimi KTT Hanna Lehtimäki. Hän jäi äitiyslomalle vuoden 2002 toukokuussa, jonka jälkeen osaprojektin vastuulliseksi vetäjäksi tuli FT Tommi Inkinen. Tutkijana projektissa on alusta alkaen toiminut HM Sampsa Hakulinen, joka on myös käsillä olevan raportin pääkirjoittaja.

Projekti pyrkii erityisesti selvittämään miten lasten ääni kuuluu tai otetaan huomioon kansallisissa tietoyhteiskuntastrategioissa Euroopan Unionin jäsenvaltioissa ja Unionin omissa tietoyhteiskuntastrategioissa. Toisekseen projektissa on keskitytty tarkastelemaan olemassa olevia osallistumisen ja kuulluksitulemisen malleja. Haluamme selvittää eri aluetasojen strategialinjausten samankaltaisuuksia ja lasten huomioon ottamista. Lapset voivat olla paitsi strategialinjausten objekteja eli toiminnan kohteita niin myös

¹ Ohjausryhmän jäsenet ovat 1.3.2003: Tutkimusjohtaja Antti Kasvio (Tietoyhteiskuntainstituutti), projektipäällikkö Tommi Inkinen (Tietoyhteiskuntaobservatorio), Professori Anja-Riitta Lahikainen (Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos), tutkija Riikka Kivimäki (Työelämän tutkimuskeskus), professori Frans Mäyrä (Hypermedialaboratorio), lehtori Pentti Hietala (Tampereen yliopiston tietojenkäsittelyoppi), yliassistentti Marjatta Kangassalo (Tampereen yliopiston opettajakoulutus). Ohjausryhmän puheenjohtaja toimii Riikka Kivimäki.

aktiivisia osallistujia tietoyhteiskunnan kehityslinjausten luonnissa. Lasten asema yleensä strategialinjauksissa määritellään yleensä aikuisen äänellä, jolloin aikuiset katsovat näkökulmiensa mukaan parhaan toimintamallin, joka lopulta vaikuttaa lapseen.

Strategiat toiminnan ohjauksessa

Kostamo (2000, 22) määrittelee strategian seuraavasti: *Strategia on selviytymisen tai menestymisen toimintamalli*. Määritelmä on yleisesti käytetty ja toimii tämän raportin strategia-käsitteen sisältönä. Kostamo vertaa strategiaa ja strategista ajattelua palapeliin ja sen kokoamiseen. Huomio strategioissa ja strategisessa ajattelussa kohdennetaan kokonaisuuteen yksittäisten asioiden tai tekijöiden sijaan. Strateginen ajattelu ohjaa palapelin osien välillä olevan riippuvuuden, muutoksen (muuttamisen) ja vaikuttavuuden ymmärtämistä ja kehittämistä.

Kostamo esittää tietoyhteiskuntaan ja tietoyhteiskuntastrategioihin liittyen huomionarvoisen väitteen, että tietoyhteiskunnassa selviää vain strategian ja hyvän johtamisen yhdistelmällä. Tämän lisäksi kaiken johtamisen tulisi olla strategista (Kostamo 2000, 22). Väite sekä asettaa strategiat varsin huomattavaan asemaan tietoyhteiskuntaa kehittäessä että luo tietoyhteiskuntastrategioille omat vaatimuksensa.

Strategiakäsite on peräisin 400-luvulta eKr. (Neilimo 1998, 13), jolloin sillä viitattiin lähinnä sotajoukon johtajaan. Sittemmin strategeina tai strategioiden menestyksekkäinä hyödyntäjinä mainetta saaneet johtajat ovat usein olleetkin sotilaita tai johtaneet sotajoukkoja. Yksi kuuluisimmista ja lainatuimmista kirjoittajista lienee kiinalainen Sun Tzu, jonka teosta *Art of War* pidetään ensimmäisenä strategiaoppaaksi luokiteltavana teoksena. Sotilaiden tai sotajoukkojen johtajien hyödyntämien strategioiden lisäksi historiallisesta näkökulmasta kirkolla on ollut oma vahva osuutensa strategioiden kehittämisessä (Laine & Hulkkonen 1996, 19).

Yleisempään tietoisuuteen strategiat, strateginen johtaminen, strateginen ajattelu ja strategit ovat tulleet 1980-luvulta lähtien etenkin yksityisen sektorin ja liiketalouden tutkimuksen kautta (Neilimo 1998, 13). Yksityisen sektorin vanavedessä strategiat ovat olleet kasvavan mielenkiinnon kohteena myös julkisella ja kolmannella sektorilla, etenkin julkisen sektorin toimintamallien ja -tapojen lähestyessä monessakin mielessä yksityistä sektoria. Julkisen sektorin osalta kiinnostus strategioihin ja strategeihin voidaankin nähdä osana yleisempää kehitystä kohti yksityisen sektorin toimintamalleja. Kussakin mallissa pyritään omista lähtökohdistaan määrittelemään organisaation ongelmat ja niihin parhaiten sopivat ratkaisut.

Pääasiallisesti eri strategiamallien voidaan katsoa eroavan sen suhteen kuinka ne määrittelevät organisaation ja toimintaympäristön välisen suhteen, johdon roolin strategian tekemisessä sekä strategian merkityksen organisaation johtamisessa. Luotuja malleja on pyritty luokittelemaan eri tavoin niiden painotusten ja näkökulmien mukaan. Strategialuokkien määrä vaihtelee muutamista aina kymmeneen asti. (Lehtimäki 2000).

Kostamon (2001, 20) mukaan erilaisia strategiamalleja ei tulisi esittää yleispätevinä ja konteksteistaan irrallisina kokonaisuuksina. Strategian luonti kussakin organisaatiossa tulisi nähdä erillisenä kokonaisuutena, joka on sidoksissa organisaation kokoon, raken-

teeseen, ikään, toimialaan, tehtävään, asiakkaisiin ja moniin muihin osatekijöihin. Jokaisen organisaation tulisi tavoitella oman mallin luontia (emt.). Malleihin liittyy myös toinen keskeinen havainto hyvin menestyneiden yritysten strategioista. Havainto koskee moniulotteisia näkökulmia. Kostamo (2001, 21–23) korostaa, että näkökulmien merkitys tulee esille strategian luonnin jokaisessa vaiheessa. Jokaista tarkastelun kohteena olevaa asiaa ja päätöstä tarkastellaan aina tietystä näkökulmasta. Näkökulman valinta jo itsessään on osa strategian luontia. Yhdistäen edellä esitetyt kaksi asiaa, eli strategian *vähimmäisisällön* ja toisaalta *moninäkökulmaisuu*den. Kostamo (2001, 28) luo seuraavat osalohkot strategisesta toimintatavasta:

- *Visio/päämäärät*: pyrkimysten ja toiminnan suuntaaminen
- *Pelikenttä*: strateginen toiminta-alue, asiakkaiden, kilpailun, kilpailijoiden ja pelisääntöjen näkökulmat
- *Menestyskonsepti*: selviytymisen ja menestymisen näkökulma
- *Fokus*: huomion kohdistamisen ja resurssien keskittämisen näkökulma
- *Painopisteet*: lähiajan ensisijaiset toimenpiteet
- *Kriittiset menestystekijät*: strategian toimivuus ja onnistuminen

Tutkimuksen aineisto, tavoitteet ja raportointi

Olemme keskittyneet nimenomaan tietoyhteiskuntastrategioissa esitettyihin painopisteisiin ja tavoitteisiin: minkälaisia yhteisön tärkeinä pitämiä arvoja strategiat välittävät? Minkälaisia lasten ja nuorten osallistumisen mahdollisuuksia strategioiden tavoitteisiin sisältyy?

Tutkimuksessa keskitytään kahteen pääkysymykseen, jotka ovat:

- Miten lapset ja nuoret näkyvät kansallisissa tietoyhteiskuntastrategioissa?
- Mitä osallistumisen malleja julkiseen toimintaan lapsille ja nuorille on olemassa?

Yritystoimintaan kehitettyjen strategiamallien siirtäminen julkiselle sektorille ei ole ongelmatonta. Julkisen sektorin toimialan ja toimintaperiaatteiden erilaisuus verrattuna yritystoimintaan asettaa myös luotaville strategioille omat vaatimuksensa. Julkisen sektorin organisaatioiden toiminnassa korostuu vaatimus edistää mahdollisimman monen ihmisryhmän osallistumista strategioiden laatimiseen ja strategiseen päätöksentekoon. Osallistumista ja sitoutumista pidetään tärkeinä osina strategiaproessia, mutta strategian laatimista ohjaavat mallit tarjoavat kuitenkin huonosti välineitä, joiden avulla osallistumista voitaisiin edistää monipuolisesti. Käytännön strategiatyötä ohjaa työnjako, jonka mukaisesti ylin johto laatii visiot ja strategiat, jotka valutetaan ylhäältä alas organisaation kaikille tasoille toimenpidesuunnitelmien ja budjettien kautta. Muiden organisaation jäsenten odotetaan sitoutuvan johdon laatimiin visioihin ja osallistuvan strategiaihin toteuttamalla ne omilla tehtävälalueillaan.

Strategian tekemisen nykyiset käytännöt eivät tarjoa välineitä kuunnella muunlaista asiantuntemusta kuin sitä, mikä strategia-ajattelussa määrittyy asiantuntemukseksi. On luontevaa kutsua strategiatyöhön mukaan konsultteja, johtajia, tutkijoita ja muita hyvin koulutettuja tai yhteiskunnallisesti tärkeässä asemassa toimivia ihmisiä. Sen sijaan lasten tai nuorten kutsumisella mukaan strategiatyöhön ei juurikaan nähdä olevan oleellista

lisäarvoa. Strategioiden laatijat ovat helposti sitä mieltä, että lapsilla ja nuorilla on vähemmän tietoa kuin asiantuntijoilla tai että heidän tietonsa ja ajatuksensa eivät ole kovinkaan käyttökelpoisia strategian tekemisen kannalta. (Lehtimäki ym. 2001).

Kysymys ei ole siitä, että päättäjät ja strategioiden laatijat eivät tarkoituksella haluaisi lapsia mukaan tai eivät pitäisi lasten ja nuorten näkökantoja tärkeinä. Kysymys on pikemminkin siitä, että nykyiset strategian tekemisen tavat ovat yksinäisiä (ks. Lehtimäki 2000). Strategioiden yksinäisyys tarkoittaa sitä, että strategioiden laadinnassa luotetaan vahvasti tietäntyyppiseen kapeaan kilpailussa menestymistä korostavaan asiantuntemukseen, jossa oleellista on ymmärtää taloudelliset menestyksen mittarit ja osata perustella omat näkökantansa viitaten strategiaan päämääriin, kilpailuetuun ja tulostavoitteisiin.

Tarkastelemme tietoyhteiskuntastrategioita heijastaen niitä julkisen sektorin toimintaperiaatteisiin ja pohtien, minkälaisia osallistumisen mahdollisuuksia lapsille ja nuorille niissä on esillä. Lähtöoletuksena on, että kansallisissa strategioissa lapset ja nuoret eivät juurikaan ole näkyvillä, puhumattakaan heidän aktiivisesta roolista strategioiden luonnissa. Lasten ja nuorten osallistumisen malleja julkisessa toiminnassa tarkastelemme tutkimusraportin kolmannessa osassa. Pyrimme nostamaan esiin esimerkkejä, joiden avulla voidaan lähteä kehittämään strategian tekemisen malleja, jotka houkuttelevat lapsia ja nuoria osallistumaan strategian laadintatyöhön. Lisäksi on tavoiteltavaa saada nykyiset strategia-asiantuntijat hyödyntämään lasten ja nuorten ajatuksia osana strategiaa.

Raportti jakaantuu tutkimusten puitteiden tarkastelun jälkeen kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa tarkastelomme Euroopan Unionin ja sen jäsenvaltioiden kansallisia tietoyhteiskuntastrategioita niiden yhteneväisyyksien sekä etenkin lasten ja nuorten näkyvyyden kannalta. Toisessa osassa keskitymme ensin yhteen keskeiseen nuorisopoliittikan asiakirjaan ja sen yhteydessä järjestettyyn nuorten kuulemisprosessiin. Tämän lisäksi tarkastelemme paikallisia lapsi- ja nuorisopoliittisia ohjelmia, lasten ja nuorten osallistumista niiden puitteissa sekä lapsiasiamies-mallia lasten ja nuorten äänen välittäjänä. Päätämme keskustelun synteesisimäiseen yhteenvedoon.

1 TIETOYHTEISKUNTASTRATEGIAT EU:ssa

1.1 eEurope 2002 -toimintasuunnitelma

eEurope-aloite sai alkunsa joulukuussa 1999 Euroopan Komission toimesta. Myöhemässä vaiheessa tarkentuvana ylätasoinen tavoitteena oli tuolloin lisätä tietoverkkojen käyttöä. Yleisellä tasolla tavoitteita linjattiin myös Lissabonissa 2000 pidetyssä Eurooppa-neuvoston kokouksessa. Tuolloin tavoitteeksi asetettiin maailman tehokkaimman ja kilpailukykyisimmän talousalueen luominen. Tavoitteen saavuttamiseksi, etenkin uuden talouden ja Internetin luomat mahdollisuudet nähtiin ensisijaisina. Neuvoston ja Komission tehtäväksi annettiin laatia eEurope 2002 -toimintasuunnitelma, jossa tehtävät ja tavoitteet määriteltäisiin tarkemmin (Euroopan Komissio 2000, 1).

eEurope 2002 -toimintasuunnitelmassa täydennettiin eEurope-aloitteesta olleita kymmentä toiminta-alaa ja esitettyjä tavoitteita. Toimintasuunnitelman ensisijaisen tavoitteen, eli kehittää Euroopasta maailman johtava talousalue, saavuttamiseksi siinä määritellään kolme tavoitetta, joita tarkennetaan osatehtävillä. Tavoitteet osatehtävineen ovat (Euroopan Komissio 2000, 1–2):

1. Halvemmat ja nopeammat Internet-yhteydet ja Internetin tietoturva

- Halvemmat ja nopeammat Internet-yhteydet
- Nopeammat Internet-yhteydet tutkijoille ja opiskelijoille
- Verkkojen tietoturva ja toimikortit

2. Investoinnit ihmisiin ja taitoihin

- Euroopan nuoriso digitaaliaikaan
- Työskentely tietotaloudessa
- Kaikille mahdollisuus osallistua tietotalouteen

3. Internetin käytön lisääminen

- Sähköisen kaupan edistäminen
- Viranomaiset verkossa: sähköiset yhteydet julkisiin palveluihin
- Verkkovälitteinen terveydenhuolto
- Maailmanlaajuisten verkkojen eurooppalainen digitaalinen sisältö
- Älykkäät liikennejärjestelmät

Käsillä olevan selvityksen kannalta tavoitteista toinen on olennaisin. Toki jo toimintasuunnitelman nimen ”Tietoyhteiskunta kaikille“, voidaan katsoa pitävän sisällään niin lapset, nuoret kuin muutkin määriteltävissä olevat ryhmät. Seuraavassa perehdytään tarkemmin kyseiseen tavoitteeseen ja etenkin sen osatehtävään ”Euroopan nuoriso digitaaliaikaan“.

1.1.1 Euroopan nuoriso digitaali-aikaan

Tehtävää lähdetään purkamaan toimintasuunnitelmassa (Euroopan Komissio 2000, 12) Lissabonissa pidetyn neuvoston kokouksen listaamien vaatimusten ja tavoitteen asettamien haasteiden kautta. Neuvoston kokouksessa asetettiin seuraavat viisi vaatimusta, joiden avulla tietoyhteiskuntakehitystä esitetään:

- Kaikilla kansalaisilla on oltava uudessa tietoyhteiskunnassa elämistä ja työskentelemistä varten tarvittavat taidot
- Jäsenvaltiot varmistavat, että kaikilla kouluilla Unionissa on pääsy Internetiin ja multimediaresursseihin vuoden 2001 loppuun mennessä.
- Jäsenvaltiot varmistavat, että tarpeellinen määrä opettajia osaa käyttää Internetiä ja multimediaresursseja vuoden 2002 loppuun mennessä.
- Koulut liitetään asteittain vuoden 2001 loppuun mennessä luotavaan Euroopan laajuiseen erittäin nopeaan tiedeyhteisön sähköiseen tietoliikenneverkkoon.
- Euroopan koulutusjärjestelmät on mukautettava osaamisyhteiskunnan tarpeisiin.

Vaatimuksista ensimmäinen ei koske sinänsä vain nuoria, vaan kaikkia kansalaisia. Viimeistä kohtaa lukuun ottamatta muiden vaatimusten osalta korostuvat niin oppilaiden kuin opettajienkin näkökulmasta tietotekniset taidot ja tietotekniikka, ja ne ovat näin linjassa toimintasuunnitelmassa esitettyjen haasteiden kanssa. Viimeinen vaatimuksista puolestaan jää yleisluonteisuudestaan johtuen varsin heikoksi, eikä sitä avata myöhemminkään toimintasuunnitelmassa. Vaatimusten osalta vastuu niiden täyttämistä jää lähes yksinomaan jäsenvaltioiden vastuulle, Komission toimiessa osittain rahoittajan, koordinaattorin ja tukijan roolissa. Koulun ja kouluttautumisen osalta toimintasuunnitelmassa viitataan kuitenkin erilliseen *eLearning*-toimintasuunnitelmaan, jossa koulutusjärjestelmien uudistamistarpeita käsitellään tarkemmin.

Vuonna 2002 julkaistussa *eEurope 2003* -seurantareportissa tarkastellaan asetettujen tavoitteiden täyttymistä. Alkuperäinen aikataulu koko toimintasuunnitelman osalta oli saavuttaa siinä asetetut tavoitteet vuoden 2002 loppuun mennessä. Aikataulun osalta toimintasuunnitelmaa voidaan pitää epärealistisena, vaikka suunnitelman yhteydessä todettiin, että tavoitteiden suhteen jää tehtävää vielä vuoden 2002 jälkeen. Toimintasuunnitelman tapaan seurantaraportissa puututaan koulutuksen osalta vain tietotekniikkaan ja olemassa oleviin puutteisiin. Uutena asiakokonaisuutena mukaan ovat tulleet vaatimukset laajakaistayhteyksien yleistämisestä kouluissa. (Euroopan Komissio 2002, 1–25)

1.1.2 *eLearning*-toimintasuunnitelma

Vuoden 2001 maaliskuussa julkistettu *eLearning*-toimintasuunnitelma “Katse huomispäivän koulutukseen” -raportti on tarkoitettu täydentämään *eEurope*-toimintasuunnitelmaa. *eEurope*-toimintasuunnitelman tavoin *eLearning*-toimintasuunnitelmassa keskitytään tietotekniikkaan ja siihen liittyviin tekijöihin, kuten opettajien kouluttamiseen tietotekniikan käyttäjinä. Tämän lisäksi tuodaan hyvin vahvasti esille digitaalinen lukutaito ja elinikäinen oppiminen (ks. Euroopan Komissio 2001d).

eLearning-toimintasuunnitelma noudattaa eEurope-toimintasuunnitelmassa määriteltyjä tavoitteita täydentäen niitä infrastruktuuriin kohdistuvilla vaatimuksilla. Lasten ja nuorten näkökulmasta eLearning-toimintasuunnitelma ei juurikaan luo lisäarvoa. Pyrkimystä taata jokaiselle yleissivistävästä koulutuksesta valmistuvalle digitaalinen lukutaito on selvin viittaus lapsiin ja nuoriin kohdistuvista toiminnasta. (Euroopan Komissio 2001d)

Käsiteltyjen toimintasuunnitelmien osalta suorat viittaukset lapsiin ja nuoriin jäävät varsin vähäisiksi. Lapset ja nuoret tulevat esille toiminnan kohteina koululaisten, tulevien työntekijöiden ja (uuden) talouden työvoimatarpeiden roolissa. Esimerkkinä voidaan mainita, että sanaa lapsi ei mainita eLearning-toimintasuunnitelmassa kertaakaan ja eEurope-toimintasuunnitelmassa vain kerran.

1.2 eEurope-toimintasuunnitelman ja kansallisten strategioiden vertailu

1.2.1 Yleistä

Seuraavassa tarkastelemme kansallisia tietoyhteiskuntastrategioita etenkin lasten ja nuorten näkökulmasta. Strategioiden tavoitetason painotuksia pyritään tuomaan esille vertaamalla kansallisissa tietoyhteiskuntastrategioissa esitetyjä tavoitteita eEurope-toimintasuunnitelman tavoitteisiin. Samalla pyrimme tuomaan esille suoria tai välillisiä liittymäkohtia lapsiin ja nuoriin.

Kustakin jäsenmaasta on pyritty etsimään uusin kansalliseksi tietoyhteiskuntastrategiaksi luokiteltavissa oleva asiakirja. Näiden osalta ei lähteitä mainita erikseen, vaan ne esitetään kootusti liitteessä 1. Liitteessä olemme esittäneet tiiviit kuvaukset maiden strategiasällöistä. Espanjan, Luxemburgin ja Portugalin kansallisten strategioiden osalta työssä on turvauduttu toissijaiseen lähteeseen *Public Strategies for the Information Society in the Member States of the European Union* (Chatrrie & Wrigt 2000). Espanjan osalta kansallinen tietoyhteiskuntastrategia on saatavilla, mutta vain espanjankielisenä. Kahden muun maan kohdalla strategia ei ole enää ollut saatavilla Internetissä. Molemissa tapauksissa asianomaisiin tahoihin ollaan oltu sähköpostitse yhteydessä kahdesta kolmeen kertaan tuloksetta. Tietoyhteiskunnan vielä keskeneräisestä rakentumisesta kertonee osaltaan se, että kaikkiaan kymmeneen ministeriöön tai muuhun tietoyhteiskunta-asioista vastuulliseen tahoon oltiin yhteydessä sähköpostitse, ilman että yhteenkään viestiin olisi saatu vastausta.

1.2.2 eEurope-toimintasuunnitelman luoma kehys

Yhdenmukaisuuksien etsintä eri strategioiden välillä ei ole ongelmaton. Ensinnäkin yksinomaan kansallisissa strategioissa olevien tavoitteiden osalta joudutaan tulkitsemaan mitä "tavoitteella" kyseisessä strategiassa tarkoitetaan ja mitkä tavoitteet ovat ensisijaisia. Toiseksi, jotta strategioiden voitaisiin väittää kokonaisuudessaan noudattavan eEurope -toimintasuunnitelmassa esitetyjä tavoitteita, strategioita tulisi tarkastella yleisen tavoitetason ohella yksittäisinä kokonaisuuksina. Esitettäviä taulukoita ja tavoiteluokitteita, joiden avulla kansallisten strategioiden tavoitteita verrataan eEurope-

toimintasuunnitelmaan ei siis tule pitää ainoana kuvauksena yhteneväisyyksistä tai eroista.

Taulukon 1 avulla havainnollistamme kansallisten tietoyhteiskuntastrategioiden samankaltaisuutta toimintasuunnitelman kanssa. Taulukon 1 sarakkeet muodostuvat eEurope-toimintasuunnitelman kahdesta ensimmäisestä tavoitekokonaisuudesta ja niistä esitetyistä yksilöidymmistä tavoitteista. Sanamuodot tavoitteiden kirjaamisessa vaihtelevat, joten taulukon luomiseksi osa toimintasuunnitelman tavoitteista on ymmärretty laajempina kokonaisuuksina. Esimerkiksi halvemmat ja nopeammat yhteydet -tavoitteen alle on merkittynä kaikki fyysisen tietoliikenneinfrastruktuurin kehittämiseen tähtäävät tavoitteet. Toinen selvennystä kaipaava tavoite on “nuoriso digitaaliaikaan“. Tämän tavoitteen alle ovat merkittynä kaikki kouluihin, koululaisiin tai opetuksen kautta nuoriin kohdistuvat hankkeet. Lisäksi sulkumerkeillä on erotettuna niiden maiden tavoitteet, joiden osalta ei yhtä selkeää ohjelmaa ollut löydettävissä.

Taulukko 1 eEurope -toimintasuunnitelman 1. ja 2. tavoitekokonaisuus.

	1. Halvemmat ja nopeammat yhteydet, tietoturva			2. Investoinnit ihmisiin ja taitoihin		
	Halvemmat & nopeammat yhteydet	Nopeammat yhteydet tutkijoille ja opiskelijoille	Verkkojen tietoturva ja toimikortit	Nuoriso digitaaliaikaan	Työskentely tietotaloudessa	Tietotalouden mahdollisuudet kaikille
Belgia						(X)
Englanti			X			X
Espanja	X			X	X	X
Hollanti	X			X		
Italia	X	X		X	X	X
Irlanti	X	X		X	X	X
Itävalta	X	X		X		X
Kreikka	X			X	X	X
Luxemburg						
Portugali	X	X		X		
Ranska		X		X		
Ruotsi			X		X	X
Saksa	X	X	X	X	X	X
Suomi			X		X	X
Tanska	X					

Kuten taulukosta 1 havaitaan, kaikki eEurope-toimintasuunnitelmassa esitetyt tavoitteet tulevat esille kansallisissa tietoyhteiskuntastrategioissa erilasin painotuksin. Vahvimmin kansallisten ohjelmien tavoitteet näyttävät painottuvan infrastruktuuriin, koulutukseen ja tietotalouteen. Näiden kolmen kokonaisuuden osalta valtaosa jäsenmaista on asettanut myös omat tavoitteensa. Tavoitteet ovat linkittyneet keskenään käytettävien perustelujen osalta: tietoliikenneyhteyksien tulee olla kaikkien käytössä, jotta luodaan perustaa tietotaloudelle ja luodaan puitteet kaikille koululaisille tietoteknisten taitojen hankkimiselle. Tietotalouden ja koulutuksen välisen yhteyden puolestaan katsotaan syntyvän työmarkkinoiden yhä koulutetumman työväestön tarpeesta. Tietotalous ei strategioissa esitetyn näkemyksen mukaan ole mahdollinen ilman korkeasti koulutettua väestöä.

“Nuoriso digitaaliaikaan“ -kokonaisuuden osalta ainoastaan Saksan kansallisessa tietoyhteiskuntastrategiassa lapset ja nuoret ovat esillä jo tavoitetasolla. Tavoitteena tämän osalta on pyrkiä suojelemaan lapsia ja nuoria haitalliselta informaatiolta. Tavoitteeseen pyritään ensisijaisesti lainsäädännöllisin keinoin. Haitallisen materiaalin määrän minimoimiseksi Saksalaiset Internet-yhteyksien tarjoajat on velvoitettu nimeämään yrityksen sisältä nuorten suojelusta vastaava henkilö tai vaihtoehtoisesti käyttämään tässä työssä apuna vapaaehtoisjärjestöjen työtä. Internetin luonteen huomioiden oman maan sisällä harjoitettava toiminta ei ole riittävää ja tämän johdosta Saksa onkin pyrkinyt omalta osaltaan luomaan kansainvälisiä sopimuksia nuorten suojelemisesta haitalliselta materiaalilta.

Muiden Euroopan Unionin jäsenmaiden osalta “nuoriso digitaaliaikaan“ -tavoitteen alle sijoittuvat hankkeet kohdistuvat kouluihin ja täten heijastuvat lapsiin sekä nuoriin. Lasten ja nuorten roolia ei kuitenkaan nähdä aktiivisina toimijoina, vaan yksinomaan toiminnan kohteina. Lisäksi useassa yhteydessä kouluista ja koulutuksesta puhuttaessa lapset ja nuoret sivuutetaan kokonaan. Kouluihin keskittyvissä tavoitteissa painottuvat selkeimmin koulujen Internet-yhteyksien luominen ja kehittäminen sekä opettajien tietoteknisten valmiuksien kehittäminen. Oppilaat mainitaan koulujen osalta kohteena, jolle tulee antaa uuden teknologian käytön edellyttämät tiedot ja taidot. Tarpeelliseksi katsotut tieto-aidot pyrittiin takaamaan ja osoittamaan muutamassa tapauksessa oppilaille annettavilla erillisillä todistuksilla tai niin kutsutuilla tietokoneen-ajokorteilla.

EU:n sisällä on huomattavia eroja (ks. OECD 2002) kouluissa oppilaiden käytössä olevien tietokoneiden ja Internet-yhteyksien suhteen. Erot ovat niin määrällisiä kuin laadullisiakin. Määrälliset erot ilmenevät lähinnä oppilaslukumäärinä: kuinka montaa oppilasta kutakin käytössä olevaa tietokonetta kohden on ja kuinka monessa koneista on Internet-yhteys käytettävissä? Laadulliset erot puolestaan syntyvät koneiden iän, käytössä olevien ohjelmistojen ja Internet-yhteyden nopeuden suhteen. Maakohtaiset erot jäsenmaiden välillä huomioiden tietoliikenneyhteyksien painottuminen tavoitteissa onkin jossain määrin yllättävää. Osalla jäsenmaista kaikissa (tai lähes kaikissa) kouluissa on jo olemassa tarvittava välineistö, joten näiden maiden osalta tavoitteiden olisi voinut odottaa kohdistuvan infrastruktuurin ulkopuolisiin haasteisiin. Tavoitteiden kohdentumisesta tältä osin voidaankin kärjistetyksi esittää väite, jonka mukaan tietoyhteiskuntavalmiuksien nähdään syntyvän Internet-yhteyden ja tietokoneen kautta.

Selkeimmin tietotekniikan hyödyntäminen, sen sijaan että tietotekniikka nähtäisiin itseisarvona, koulujen yhteydessä tulee esille Espanjan tietoyhteiskuntastrategiassa. Strategiassa esitettyjen tavoitteiden lisäksi määritellään menestystekijät ja toimintalinjat niiden sisällä. Toimintalinjojen yhteydessä korostetaan oppimateriaalin siirtämistä verkkoon ja sen ylläpitoa ja kehittämistä. Oleellisin painotusero suhteessa muihin kansallisiin strategioihin on kuitenkin uutta tietotekniikkaa hyödyntävien opiskelu- ja opetusmallien kehittäminen. Kaikkiaan tietotekniikan hyödyntäminen jäi kansallisissa tietoyhteiskuntastrategioissa hyvin vähälle huomiolle.

eEurope-toimintasuunnitelman kolmannen tavoitekokonaisuuden ja sen yksilöidympien tavoitteiden vastaavuus Euroopan Unionin jäsenmaiden kansallisten ohjelmien kanssa on esitetty taulukossa 2. Samoin kuin taulukon 1 tapauksessa selvennyksenä todettakoon, että “eurooppalainen sisältö verkossa“ -tavoitteeseen sisältyvät myös kulttuurin

edistämiseen tähtäävät toimenpiteet. Taulukkoon on myös luokiteltu eEurope-toimintasuunnitelman ylätaavoite "tietoyhteiskunta kaikille".

Taulukko 2 eEurope -toimintasuunnitelman 3. tavoitekokonaisuus.

	3. Internetin käytön lisääminen					Tietoyhteiskunta kaikille
	Sähköinen kauppa	Sähköinen julkinen hallinto	Verkkovälitteinen terv. huolto	Eurooppalainen sisältö verkossa	Älykkäät liikennejärj.	
Belgia						
Englanti	X					
Espanja	X			X		X
Hollanti		X				X
Italia		X				X
Irlanti		X				X
Itävalta	X	X		X		
Kreikka		X		X	X	
Luxemburg		(X)				
Portugali		X		X		X
Ranska	X	X		X		
Ruotsi		X		X		X
Saksa		X				X
Suomi	X	X				X
Tanska	X	X				X

Taulukosta 2 havaitaan selvä painotus julkiseen hallintoon. Taulukko 2 ei tulkinnallisesti tarjoa juurikaan yllätyksiä kulttuurin (eurooppalainen sisältö verkossa) odotettua vahvempaa ja toisaalta terveydenhuollon näkymättömäksi jäävää osuutta lukuun ottamatta. Terveydenhuollon osalta tilanteen voi kuitenkin olettaa muuttuvan sitä tukevien palvelujen ja ratkaisujen, kuten henkilön sähköisen tunnistamisen kehittyessä.

Julkishallinnon sähköistämisen osalta tavoitteissa viitataan joko laajempiin kokonaisuuksiin, kuten koko julkisen hallinnon sähköistämiseen tai yksittäisempiin ratkaisuihin kuten asiakirjojen siirtämiseen verkkoihin. Hieman yllättäen myös paperittoman hallinnon -malli tuli edelleen esille. Julkisen hallinnon sähköistäminen ja sitä kautta luotavat mahdollisuudet julkisorganisaatioiden toiminnan kehittämiseksi ja vuorovaikutukselle kansalaisten kanssa muodostavat mielenkiintoisen kokonaisuuden myös lapsia ja nuoria ajatellen. Etenkin nuorille suunnattujen vaikuttamiskeinojen osalta uusi teknologia luo osallistumismahdollisuuksia.

Tietoyhteiskunta kaikille -tavoitteen osalta voidaan tietysti katsoa sen kattavan myös lapset ja nuoret. Lapsia tai nuoria ei kuitenkaan nimetä kansallisissa tietoyhteiskuntastrategioissa erikseen, vaan huomio kiinnitetään pikemminkin alueellisiin, sosio-ekonomisiin ja yleisemmin eriarvoistavaan kehitykseen. Tietoyhteiskunnalla kaikille tarkoitetaan strategioissa yleensä Internet-yhteyksien rakentamista tai rakentamisen tukemista myös kaupunkikeskusten ulkopuolelle tai tietokoneen ja Internet-yhteyksien käyttömahdollisuuksien luomista julkisiin tiloihin. Digitaaliset kuilut ja niiden syntyminen ehkäiseminen mainitaan useaan otteeseen, joskin eri merkityksissä ja lähtökohdista.

1.2.3 Kansallisten ohjelmien painotukset toimintasuunnitelman kehysten ulkopuolelle

eEurope-toimintasuunnitelman luoman kehysten ulkopuolisia tavoitteita kansallisista ohjelmista löytyi suhteellisten vähän. Tarkasteltavista kohdemaista tämän suhteen erotuivat etenkin Espanja, Itävalta, Ruotsi ja Suomi. Suomen osalta keskeisin selittävä tekijä on todennäköisesti ajankohta, eli strategia on luotu selvästi ennen eEurope-toimintasuunnitelmaa. Kolmen muun maan osalta strategiatyö on ajoittunut toimintasuunnitelman kanssa samaan ajankohtaan.

Toimintasuunnitelman luoman kehysten ulkopuolisista tavoitteista seuraavat tulevat vähintään kahden maan osalta esille:

- Elämänlaatu
- Lainsäädäntö
- Aluekehityksen tukeminen
- Demokratian ja kansalaisen osallistumismahdollisuuksien tukeminen
- Maiden välinen yhteistyö tietoyhteiskuntakehityksen edistämiseksi

Jokaisen viiteen tavoitekokonaisuuteen sisältyy sosiaalinen ulottuvuus, joka ei eEurope-toimintasuunnitelmassa juurikaan tule esille. Elämän laatu on käsitteenä varsin yleisluontoinen, eikä kansallisten strategioiden osalta ei ollut mahdollisuutta perehtyä tarkemmin tavoitteille annettuihin sisältöihin. Lainsäädäntö ja sen jälkeensä jääneisyys suhteessa teknologiseen kehitykseen on noussut ongelmaksi monissa yhteyksissä. Yleisimpinä esimerkkeinä voidaan mainita tekijänoikeuksiin, krakkerismiin ja uusiin rikollisuuden muotoihin liittyvät lainsäädännölliset puutteet. Viimeksi mainitun osalta huomiota ovat saaneet pedofiliaan ja luottokorttitunnuksiin liittyvät rikokset. Lainsäädäntöön kohdistuvat vaatimukset tulevatkin todennäköisesti olemaan jatkuvasti eri asteisten kehittämiskaavojen kohteena. Tietoyhteiskuntakehityksen vauhdittamiseen tähtäävän maiden välisen yhteistyön (teknologiaan liittyvän) kohdalla pääasiallisiksi asioiksi tulevat yhteiset standardit. Standardien avulla turvataan laitteiden ja ohjelmistojen käytettävyyttä Euroopan ja maailmanlaajuisesti. Julkisen sektorin rooli tällä alueella on olennainen etenkin puitteiden luomisessa yksityisen sektorin toimijoille.

1.2.4 Suorat viittaukset lapsiin ja nuoriin kansallisissa strategioissa

EU:n jäsenmaiden kansallisten tietoyhteiskuntastrategioiden tavoitetason suorien ja välillisten liittymäkohtien lisäksi strategioista etsittiin muita suoria viittauksia lapsiin tai nuoriin. Lapset ja nuoret mainitaan julkilausutusti Irlannin, Ranskan ja Suomen tietoyhteiskuntastrategioissa². Irlannissa perustettiin työryhmä vuonna 1998 tutkimaan Internetin lainvastaista sisältöä ja haitallista käyttöä. Työryhmän valmistaman raportin pohjalta päätettiin perustaa puhelinlinja, mihin oli mahdollista ilmoittaa lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta materiaalista Internetissä. Hieman valoisammassa merkityksessä lapset ja nuoret tulevat esille julkishallinnon uudistamisen yhteydessä. Lapsilisäjärjestelmä (*child benefit*) suunnitellaan uudelleen niin, että lapsilisää on mahdollista hakea myös verkossa

² Maat, joiden osalta tutkimuksessa jouduttiin turvautumaan toissijaiseen lähteeseen jäävät osittain tämän tarkastelun ulkopuolelle.

olevilla lomakkeilla. Lapsilisäjärjestelmän uudistamisen yhteydessä siihen liittyvät väestörekisterijärjestelmät ja sosiaalitoimen lapsiin kohdistuvien tukien maksut uusitaan niinikään ja kaikkien edellä mainittujen yhteistoimivuutta kehitetään.

Ranskan osalta viittauksena nuoriin strategian yhteydessä esitetään vaara sukupolvien välisestä kuilusta. Uhkakuvaa perustellaan nuorten tietokonegrafiikkaan keskittyvällä maailmalla, jonka vastakohtana on vanhemman väestön kirjoitettuun sanaan perustuva maailma. Kahden maailman välisen eron pelätäänkin aiheuttavan kommunikaatiovaikeuksia sukupolvien välillä. Lähestymistapa heijastaa todellisten uhkien lisäksi, ainakin osittain, uuden teknologian toimintamallien, prosessien ja vaikutusten ymmärtämättömyyttä.

Suomen strategiassa nuoriin viitataan useasti. Nuoret nähdään hyvin koulutettuina, etenkin kielitaidon korostuessa, mikä nähdään suurena etuna kansainvälistymiskehitystä ajatellen. Lisäksi strategiassa viitataan nuorten arvoihin, joiden arvioidaan useasti olevan kuviteltua konservatiivisempia. Lasten ja nuorten osalta Suomen strategiassa olisi odottanut myös tietotekniikan ja sen käyttövalmiuden esiintuloa. Osaltaan tätä todennäköisesti selittää strategian luomisen ajankohta. Strategia on vuodelta 1998, jonka jälkeen esimerkiksi lasten ja nuorten matkapuhelinkulttuuri on ollut huomion kohteena (ks. Kasesniemi & Rautiainen 2001). Suomen osalta voidaan vielä mainita, että uusi kansallinen tietoyhteiskuntastrategia on tätä raporttia kirjoitettaessa valmisteilla. Sen osalta yleisten linjausten lisäksi onkin mielenkiintoista nähdä lasten ja nuorten mahdollinen näkyminen strategiassa.

1.2.5 Yhteenvedo

Kaikkiaan kansallisten strategioiden ja eEurope-toimintasuunnitelman osalta todettakoon, että ohjelmat muistuttavat tavoitteiltaan varsin paljon toisiaan. Euroopan Unionin jäsenmaiden välillä on suuria eroja uuden teknologian käyttövalmiudessa, niin fyysisten puitteiden kuin kansalaisten tieto-aidon osaltakin. Kansallisilta tietoyhteiskuntastrategioilta olisikin voinut odottaa voimakkaampaa profiloitumista erilaisiin painotuksiin, koska EU:n sisäinen heterogeenisyys teknologia-asioissa on yleisesti tiedetty.

Strategioissa ilmenee tietoyhteiskuntakeskustelun keskeisten teemojen sisällyttäminen kansallisiin tavoitteisiin ilman kriittistä arviointi niiden vaikutuksista ja taustoista. eEurope-toimintasuunnitelman liialliseen kopiointiin viitattiin Itävallassa tehdyssä selvityksessä *IT Outlook 2002*. Vuonna 2002 julkaistussa eEurope 2005 -toimintasuunnitelman toteutuksessa puolestaan nämä tarkennukset eivät vielä näy, siinä esitettyjen tavoitteiden joutuessa kuitenkin vielä uudelleen tarkisteltavaksi toimintasuunnitelman toteuttamisen aikana. Oman haasteensa Euroopan Unionissa harjoitettavaa tietoyhteiskuntapolitiikkaa ajatellen tuovat myös uudet jäsenvaltiot ja niiden tietoyhteiskuntavalmiudet.

Lasten ja nuorten osalta todettakoon vielä, että heidät nähdään (niiltä osin kuin he tulevat esille) pääsääntöisesti tulevaisuuden työvoimana, tarpeena uudistaa kouluja ja koulutusjärjestelmiä tai vaihtoehtoisesti suojelua tarvitsevinä ryhminä. Uuden talouteen ja väestörakenteen muutosten suhteen lapset ja nuoret nähdään huolestuttavissa määrin yksinomaan välineinä maan talouden kehitykselle. Vain muutamissa kohdissa strategioita lapset tai nuoret tulivat edes välillisesti esille positiivisessa merkityksessä.

2 NUORISOPOLITIikka EU:ssa JA SUOMESSA SEKÄ LASTEN JA NUORTEN OSALLISTUMISEN MALLIT

2.1 Nuorisopolitiikan uudet tuulet - Euroopan Unionin nuorisopoliittinen ohjelma

Ohjelmassa korostetaan, että toiminnan tulee keskittyä jäsenvaltioihin, joilla on ensisijainen vastuu nuoriso-ohjelman tavoitteiden toteuttamiseksi. Nuoriin kohdistuvat toimet toteutetaan paikallisesti, jolloin myös toteuttamisvastuun tulee olla mahdollisimman lähelle nuoria. Lähtökohtaisesti toiminta rakentuu täten "alhaalta ylös". Nuorten aktiivointi ja osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen tulee aloittaa jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja alhaiselta tasolta. Esimerkkinä mainitaan koulut, järjestöt ja korttelitoiminta. Paikallistaso voidaan mieltää eräänlaisena harjoittelualustana, joka tarjoaa kasvun mahdollisuuksia myöhemmälle yhteiskunnalliselle toiminnalle. Ohjelmassa määritellään nuoriksi 15–25-vuotiaat, joten tämän työn osalta toinen kiinnostuskohde lapset jää tarkastelun ulkopuolelle. (Euroopan Komissio 2001a, 5–6).

Kansallisen ja paikallistason toimintojen korostuessa Euroopan Unionilla on kuitenkin myös merkittävä rooli ohjelmassa. Unionin tehtäväksi ohjelmassa nähdään etupäässä kentällä tapahtuvan toiminnan edistäminen ja luominen. Lisäksi sen tulee luoda puitteita Euroopan laajuiselle tiedon ja kokemusten välittymiselle nuorten parissa toimivien kesken. (emt., 5) Toimijoiden välisten verkostojen suhteen puitteiden luominen EU:n taholta onkin epäilemättä yksi keskeisistä kehittämiskohteista. Järjestöt edustajineen toimivat yleisesti ottaen niukoilla resursseilla, jotka rajoittavat etenkin kansainvälistä yhteistoimintaa.

Ohjelman taustaan liittyen kerrataan Euroopan Unionin sisällä jo suoritettuja toimenpiteitä (Euroopan Komissio 2001a, 5). Toimenpiteiden osalta voidaan asettaa kyseenalaiseksi niiden vaikutukset nuorten arkielämään:

Nuorisoasioiden neuvosto on hyväksynyt päätelmiä nuorison osallistumisesta, urheilun kasvatuksellisista mahdollisuuksista, yhteiskuntaan integroitumisesta sekä nuorten aloitekyvystä ja yrittäjyydestä. Talous- ja sosiaalikomitea sekä alueiden komitea antavat säännöllisesti myönteisiä lausuntoja nuorison liittyvistä eri kysymyksistä.

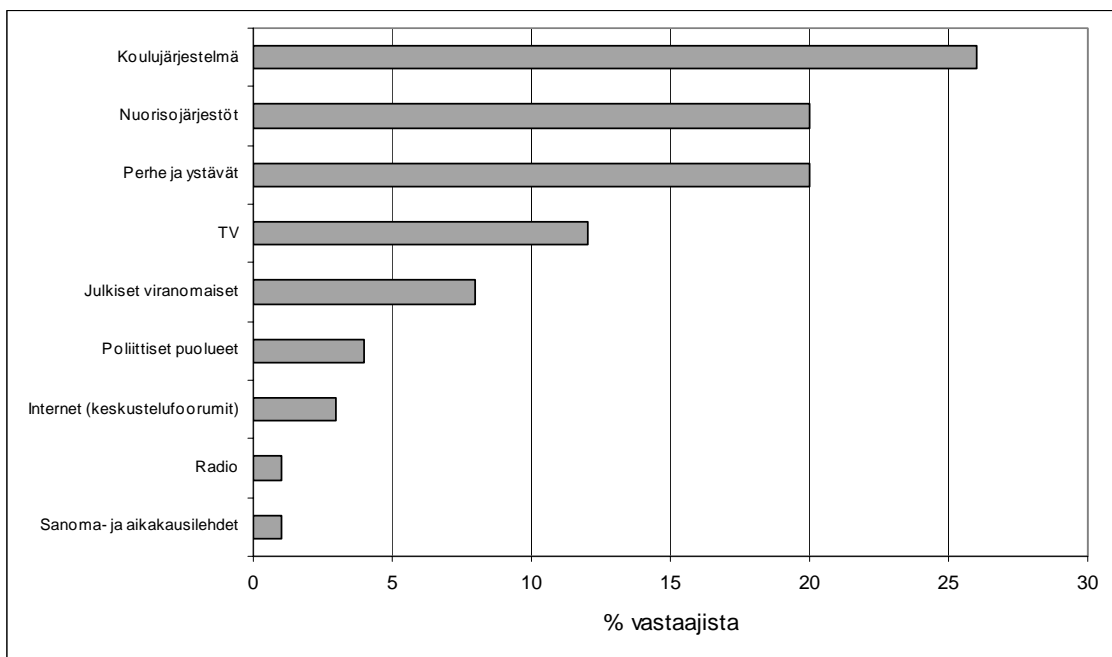
Toimenpiteiden riittämättömyys ja heikko vaikuttavuus nuorten arkeen on toisaalta myös tiedostettu. Suoritettujen toimenpiteiden kautta ei ole ollut mahdollista muodostaa kokonaiskuvaa nuorisotyön ja nuorten tilasta Euroopan laajuisessa kontekstissa (Euroopan Komissio 2001a, 7). Vastatakseen muuttuvan ympäristön haasteisiin nähdäänkin tarpeelliseksi muuttaa näkökulmaa edellä mainituksi alhaalta ylöspäin rakentuvaksi.

Ohjelmassa esitetään kaikkiaan viisi haastetta, joihin tulevalla toiminnalle tulee pystyä vastaamaan. Haasteista ensimmäinen on väestön ikääntyminen Euroopassa. Syntyvyys on laskenut Euroopan Unionin alueella ja toisaalta ihmiset elävät entistä vanhemmiksi. Ikääntymisen katsotaan tuovan mukanaan tarpeen Unionin ulkopuolisen työvoiman rek-

rytoimiselle. Tätäkin kautta tapahtuva monikulttuuristuminen tuo omat haasteensa, joihin on pystyttävä vastaamaan. (Euroopan Komissio 2001a, 8–9).

Toisena haasteena ohjelmassa esitetään nuorison muuttuminen sosiologisena, taloudellisena ja kulttuurisena ilmiönä. Taustalla näihin muutoksiin ovat olleet vaikuttamassa muuttunut sosiaalinen ympäristö sekä työmarkkinoiden ja perhesuhteiden muutokset. Lisäksi perusteluina haasteelle nimetään nuoruuden pidentyminen ja elämänvaiheiden limittyminen uudella tavalla. Jälkimmäisellä viitataan ensisijaisesti opiskelun ja työelämän muuttuneisiin suhteisiin. Karkeasti ottaen voidaan katsoa, että aiemmin opiskelu edelsi työelämää, jonka alettua opiskelujen pariin ei juurikaan palattu. Nyttemmin tilanne on monilta osin kääntynyt päinvastaiseksi ja hajaantuneemmaksi. Lisäksi elinikäisen opiskelun ideaalia on tuotu yhä voimakkaammin esiin. (Euroopan Komissio 2001a, 9).

Kolmantena haasteena nähdään nuorten osallistuminen julkiseen toimintaan. (Euroopan Komissio 2001a, 9–10) Etenkin nuorten äänestysaktiivisuuden ja poliittiseen toimintaan osoittaman kiinnostuksen lasku ovat tärkeitä merkkejä toimenpiteiden tarpeellisuudesta. Edustuksellisen demokratian ja puolueiden lisäksi tilanteesta kärsivät nuorisjärjestöt, joihin nuoret tuntevat kiinnostusta yhä vähemmän. Tätä tukee osaltaan Euroopan Komission (2001c) toteuttama *Young Europeans* in 2001 selvitys, jossa nuorilta (15–24-vuotiaat, N=9760) kysyttiin mitä vaikuttamisen ja osallistumisen kanavia he pitivät tärkeimpinä nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen kannalta (kuvio 1).

Kuvio 1. Tärkeimmät yhteiskunnallisen osallistumisen kanavat nuorille.

Neljäs haaste on nuorten Euroopan Unionia kohtaan tuntema kiinnostus ja luottamus, joiden ei katsota olevan toivotulla tasolla. Nuoret kokevat Unionin etäisenä ja sisänpäin lämpiävänä organisaationa. Tämän haasteen merkitys kasvaa Unionin laajentuessa, etenkin jos nuorisopoliittisessa ohjelmassa haasteen osalta esitetty tavoite nuorista aktiiv-

visina yhteistyökumppaneina halutaan edes jossain määrin realisoida. (Euroopan Komissio 2001a, 10).

Viimeisenä haasteena nostetaan esille globalisaatio ja nuorten asenteet sitä kohtaan. Ohjelmassa nuorten asenteiden katsotaan olevan kaksijakoista. Positiivinen suhtautuminen rakentuu muun muassa sen varaan, että nuorten viitekehyyksi katsotaan koko maailma. Perusteluna tälle käytetään etenkin nuorten ennakkoluulotonta uuden teknologian käyttöönottoa. Nuorisopoliittisen ohjelman mukaan toisaalta on havaittavissa, että nuoret myös usein vastustavat globalisaation mukanaan tuomia ilmiöitä, kuten sosiaalista eriarvoistumista ja ympäristöön liittyviä tekijöitä. (Euroopan Komissio 2001a, 10).

2.1.1 Nuorisopoliitiikan valkoisen kirjan tavoitteet

Haasteiden pohjalta ohjelmassa asetetaan uudet tavoitteet EU:n nuorisopoliitikalle. Haasteiden lisäksi tavoitteet koko ohjelman tavoin rakentuvat pitkälti nuorisopoliittisen ohjelman luonnin yhteydessä toteutetun kuulemisprosessin tuloksiin. Nuorisopoliitiikan valkoisen kirjan tärkein tavoite on luoda nuorisoalan yhteistyöjärjestelmä, joka vastaa kuulemisessa esiin tulleita nuorten toivomuksia. Edelleen korostetaan tavoitteen saavuttamisen kannalta olennaista kahtiajakoa: varsinaisen toiminnan tulee tapahtua ensisijaisesti paikallisella tasolla Unionin keskittyessä Euroopan laajuisen yhteistyöjärjestelmän luomiseen (Euroopan Komissio 2001a, 13). Yhteistyöjärjestelmää tulee ohjelman mukaan lähteä kehittämään nykyisen toiminnan pohjalta niin, että jatkossa yhteistyö on johdonmukaista, nuorisoalan eri toimijoiden yhteistyötä edistävää ja muita aloitteita tukevaa. Jälkimmäisten osalta ohjelmassa mainitaan työllisyys, koulutus sekä yhteiskuntaan integroitumiseen liittyvät aloitteet.

Yhteistyöjärjestelmä jaetaan ohjelmassa kahteen osaan, jotka ovat avoin koordinoitimenetelmä nuorisoalalla ja nuorison huomioiminen muiden alojen politiikassa (Euroopan Komissio 2001a, 14). Avoimen koordinaatiomenetelmän osalta ohjelmassa viitataan eurooppalaista hallintotapaa käsittelevään valkoiseen kirjaan (Euroopan Komissio 2001b, 24), jossa avoin koordinoitimenetelmä määritellään seuraavasti:

*(avoin koordinoitimenetelmä) on keino edistää yhteistyötä, vaihtaa tietoja valioikäytännöistä ja sopia jäsenvaltioiden toiminnan yhteisistä tavoitteista ja suunta-
viivoista. Toisinaan sen tukena voi olla kansallisia toimintasuunnitelmia, kuten
työllisyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen kohdalla. Menetelmä perustuu tavoittei-
den saavuttamisessa tapahtuneen edistymisen säännölliseen seurantaan, jonka
avulla jäsenvaltiot voivat vertailla toimintaansa ja oppia toisiltaan.*

Määritelmään tehtävien tarkennusten mukaan avointa koordinoitimenetelmää tulee soveltaa niissä tapauksissa, joihin ei ole mahdollista tai mielekäästä puuttua sääntelyn keinoilla. Avoimen koordinaatiomenetelmän tulee tuottaa myös lisäarvoa pääasialliselle toiminnalle (Euroopan Komissio 2001b, 24–25). Valitun menetelmän voidaan katsoa olevan tiettyssä mielessä ristiriidassa asetetun tavoitteen kanssa, jonka mukaan nuorisoala tullaan tulevaisuudessa huomioimaan kaikessa harjoitetussa politiikassa. Toisin sanoen myönnetään tavoitteen tärkeys ja sen saavuttamisen haasteellisuus, mutta valitaan toissijaiset keinot toteuttamisen osalta.

Ristiriitaiselta vaikuttavaan tavoitteiden ja keinojen asetelmaa perustellaan ohjelmassa muun muassa sillä, ettei kuulemisen yhteydessä esiin tulleisiin nuorten esittämiin asiakokonaisuuksiin voida tehokkaasti puuttua lainsäädännön keinoilla. Avoimen koordinoitimenetelmän katsotaan vastaavan niihin haasteisiin, joita sille on asetettu. Perustelut jäävät kuitenkin varsin ohuiksi. Perustelut pohjautuvat suuntaviivojen määrittämiseen koko Unionille sekä jäsenvaltioille asetettavien määrällisten ja laadullisten tavoitteiden määrittämiseen ja seurannalle. (Euroopan Komissio 2001a, 14)

Konkreettisempien menetelmien osalta huomio kiinnittyy asioiden raportointiin, yhteisten suuntaviivojen määrittämiseen, seurantaan ja tiedonvälitykseen Unionin sisällä. Suorimmat liittymäkohdat nuoriin tulevat nuorisosian neuvoston osalta sekä toteamuksesta, että “nuoria kuullaan ensisijaisista aiheista ja niiden seurannasta“ (Euroopan Komissio 2001a, 15). Nuorten kuulemisen osalta viitataan myöhemmin ohjelmassa käsiteltävään nuorten osallistumiseen. Osallistumisen mahdollisuuksien katsotaan edistävän etenkin nuorten koulutusta ja kansalaisaktiivisuutta. Osallistumisen mahdollisuuksien ja uusien joustavien osallistumisen mallien luonnin osalta vastuun katsotaan kuuluvan paikallistasolle. Ohjelman mukaan Unionin tasolla tapahtuva nuorten kuuleminen tulee jatkossa tapahtumaan ensisijaisesti nuorisofoorumin kautta, mutta myös suoran kuulemisen mahdollisuuksia tulee edelleen kehittää ja käyttää tarvittaessa.

Yhteistyöjärjestelmän toisen osan, eli nuorison huomioon ottaminen muiden alojen politiikassa, kohdalla suoritettavat toimenpiteet jäävät perin yleisluontoisiksi. Nuorison huomioon ottaminen muiden alojen politiikassa on Komission valvonnassa. Sitä kuinka valvonta tulee tapahtumaan ei yksilöidä tarkemmin. Jäsenmaiden osalta ohjelman tavoitteiden toteutumisen seuranta ja vastuu siirretään kunkin jäsenmaan nuorisosasioista vastaavalle ministerille. (Euroopan Komissio 2001b, 18).

Komission mukaan nuorten ääni ja näkökulma tulisi erityisesti ottaa huomioon seuraavissa aihepiireissä: nuorten liikkuvuus, työllisyys, yhteiskuntaan integroituminen, rasismi ja nuorten itsenäistyminen. (Euroopan Komissio 2001a, 18) Viimeistä lukuun ottamatta aihealueet ovat varsin yksikäsitteisiä: “nuorten itsenäistyminen“ jää ohjelmaraportissa varsin epämääräiseksi ilmiöksi. Ohjelmassa tarkennetaan myöhemmin, että “...kuulemisessa korostettiin nuorten itsenäisyyden ongelmallisuutta, ja tämän vuoksi Euroopan Komissio ehdottaa, että perustetaan korkean tason työryhmä antamaan asiassa neuvoja sille ja ministerineuvostolle sen eri kokoonpanoissa“ (emt., 20). Tarkennus ei avaa aihealuetta tai ongelmaa yhtään enempää, joten määrittely jätetään viimekädessä ohjelmaraportin lukijan vastuulle.

2.2 Kuuleminen Unionin valkoisen paperin valmistelussa

Nuorisopolitiikan valkoisen kirjan valmistelu sai alkunsa vuoden 1999 lopulla nuorisosian neuvoston kokouksessa. Unionin jäsenvaltiot ja parlamentti tukivat ehdotusta ja sen valmisteluun liittyvää kuulemismenettelyä. (Euroopan Komissio 2001a, 11) Kuulemismenettely oli poikkeuksellisen laaja niin ajallisesti kuin kuulemistilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärältä: Kyseessä oli Unionin historian laajin kuuleminen. Kuulemisia järjestettiin kaikissa EU:n jäsenvaltioissa ja tilaisuuksiin osallistui yhteensä yli 1600 eurooppalaista nuorta. Eräissä maissa nuorilla oli mahdollisuus osallistua myös

verkkoon tehdyillä keskustelupalstoilla. Joissakin maissa suoritettiin myös laajoja empiirisiä tutkimuksia muun aineiston tueksi. (National Youth Consultations 2000, 2)

Kuulemismenettelyn (Euroopan Komissio 2001a, 11–12) laajuus kokonaisuudessaan käy ilmi prosessin aikana järjestetyistä tilaisuuksista:

- 17 konferenssia jäsenmaissa, osallistujia tuhansia, 440 ehdotusta
- Vuoden 2000 syksyllä 450 nuorta 31 maasta kokoontui Pariisiin käsittelemään jäsenmaiden konferenssien tuloksia
- Talous- ja sosiaalikomitea kuuli helmikuussa 2001 Brysselissä 60:tä kentällä aktiivisesti toimivaa järjestöä.
- Tiedeyhteisö, jota edusti noin kymmenen eri alojen tutkijaa, laati vision nuorison kehittymisestä.
- Kaikissa jäsenvaltioiden pääkaupungeissa järjestettiin tilaisuuksia, joihin osallistui poliittisia päättäjiä ja viranomaisia sekä kansallisia nuorisosioiden neuvostoja. Lisäksi järjestettiin kaksi kokousta nuorisosiosta vastaavien pääjohtajien kanssa.
- Uumajassa järjestettiin maaliskuun puolivälissä 2001 Ruotsin puheenjohtajakaudella tapaaminen, jossa nuoret, nuorisojärjestöt, tutkijat ja viranomaiset määrittelivät politiikan painopisteitä.
- Euroopan parlamentissa järjestettiin 24. huhtikuuta 2001 kuulemispäivä, johon osallistui lähes 300 henkeä, lähinnä nuoria.

Kuulemisen tavoitteet määriteltiin hieman eri tavoin lähteestä riippuen. Yhtäläistä tavoitteiden osalta oli kuitenkin nuorten suoran kuulemisen ja äänen esille saamisen tarve. Kaikkia kansallisia kuulemistilaisuuksia koskevan *National Youth Consultations* -raportin pohjalta tavoitteet voidaan kuulemisen osalta tiivistää kahteen kokonaisuuteen. Ensinnäkin tarvitaan ajantasaista tietoa nuorten elinoloista Unionin jäsenmaissa sekä nuorten tarpeista ja ongelmista. Toisekseen edellisen pohjalta tarvitsee kartoittaa mahdollisuudet koko Unionin laajuiselle nuorisopolitiikalle, sekä pohtia Unionin roolia tulevaisuudessa harjoitettavan nuorisopolitiikan osalta. (National Youth Consultations 2000, 4) Maakohtaiset tavoitteet poikkesivat osittain näistä koko kuulemisprosessille asetetuista tavoitteista.

2.2.1 Kansalliset kuulemistilaisuudet

Kuulemisen kohteena olivat nuoret, nuorisopolitiikasta vastaavat viranomaiset kansallisella tasolla, nuorisosioiden asiantuntijat sekä laajemmin julkisen vallan edustajat. Jokaista neljää kohderyhmää varten määriteltiin kuulemismetodit ja -aikataulut. Kansalliset kuulemistilaisuudet järjestettiin touko- ja heinäkuussa vuonna 2000 (National Youth Consultations 2000, 2–4). Viidessätoista maassa järjestetyt kuulemistilaisuudet tapahtuivat siis kolmen kuukauden aikajaksolla. Kuuleminen järjestettiin pääasiallisesti kokoustyyppisten tapaamisten muodossa. Kokousten lisäksi kuulemisessa käytettiin pienryhmäkeskusteluja, Internetissä toteutettuja keskustelupalstoja ja mielipidekyselyitä. (National Youth Consultations 2000, 4) Jäsenmaiden kuulemistilaisuuksien järjestämisestä olivat vastuussa kunkin maan hallitukset. Lähestymis- ja toteuttamistavat vaihtelivat huomattavissa määrin maiden välillä. Erot ilmenivät niin kuulemistilaisuuksiin osal-

listuvien nuorten valinnassa, kuulemiseen käytettyjen välineiden valinnassa, aihealueille annetuilla painotuksilla kuin kuulemistilaisuuksista tehdyn raportoinnin suhteen.

Komissio asetti kehykset kansallisten kuulemistilaisuuksien yhteydessä käsiteltäville teemoille, jota jäsenmaat noudattivat vaihtelevasti. Asetetuista raameista poikkesivat eniten Englannissa, Suomessa ja Ranskassa järjestettyjen kuulemistilaisuuksien sisältö (National Youth Consultations 2000, 40). Kuulemiskokouksissa nuorten edustajien määrän vaihteli muutamasta kymmenestä useaan sataan. Näiden lisäksi useassa maassa tätä materiaalia tukemaan toteutettiin eri tyyppisiä mielipidekyselyitä. Uuden teknologian hyödyntäminen kuulemisessa jäi kaikkiaan kuitenkin yllättävän vähäiseksi. Esimerkiksi Internetin luomia mahdollisuuksia keskustelupalstojen muodossa hyödynsi vain neljä maata. Internet toimikin kansallisten kuulemistilaisuuksien osalta lähinnä taustamateriaalin levittämisväylänä. (emt., 39)

Tarkasteltaessa tuloksia kaikkien kuulemistilaisuuksien valossa voidaan todeta, että niissä esiin tulleet aiheet ja ehdotukset kattavat jokseenkin kaiken Unionin puitteissa harjoitetun politiikan. Kuulemistilaisuuksien pohjalta on mahdollista luoda seuraavat asiakokonaisuudet, jotka toistuivat kaikkien kuulemistilaisuuksien yhteydessä (National Youth Consultations 2000, 2):

- Nuoret haluavat osallistua kaikilla yhteiskunnan tasoilla
- Nuoret haluavat käytännönläheisen, helposti tavoitettavan ja vuorovaikutteisen Euroopan
- Nuoret haluavat enemmän ja laadullisesti parempaa tietoa
- Nuoret ovat huolestuneita sosiaalisesta eriytymisestä ja marginalisoitumisesta
- Kouluja täytyy kehittää
- Epävirallisen koulutuksen asemaa täytyy parantaa
- Nuoret vaativat apua itsenäistymiseensä
- Työn ja työllisyyden tärkeys nuorille
- Valkoisen paperin valmistelussa käytettävät kuulemistilaisuudet ovat tärkeitä ja niitä tulee jatkaa

Valtaosa teemoista liittyy vahvasti nuorten maailmaan tai ne ovat liitettävissä nuoriin muulla tavoin. Teemat ovat osittain päällekkäisiä ja sidoksissa toisiinsa, kuten työhön ja itsenäistymiseen liittyvät teemat, tai vaihtoehtoisesti koulujen ja epävirallisen koulutuksen aseman kehittäminen. Edellä käsitellyn Nuorisopolitiikan valkoisessa kirjan ja yksinomaan kuulemistilaisuuksien käsittelyä käsittelevän raportin esittämien tulosten suhteen olisi toivonut nuorten äänen suurempaa välittymistä valkoiseen kirjaan.

2.2.2 Nuorten kuuleminen Suomessa

Ennen kuulemistilaisuuden järjestämistä päätettiin, ettei Komission asettamia kehyksiä kuulemistilaisuudessa käsiteltäville asioille noudatettaisi tiukasti. Kuulemisen osalta pyrittiin pikemminkin tuomaan esille nuorten arkea lähellä olevia ja heidän itsensä esille tuomia asiakokonaisuuksia. Ajallinen perspektiivi asiakokonaisuuksien käsittelyn osalta sisälsi nykyhetken sekä toisaalta sen, mitä tulevaisuudelta odotettiin. Tavoitteena oli luoda vuoropuhelua ja etenkin nuorten osuutta keskustelussa korostava tilaisuus. Niin-

ikään tilaisuuden tavoitteena oli tarkastella kuinka Komission asettamat ja nuorten itsensä esille tuomat aiheet kohtaisivat toisensa.

Komission puolesta kuulemistilaisuuksien osalta oli annetun keskusteluaiheiden kehyksen ohella toive, että kuulemistilaisuuksiin pyrittäisiin samaan mukaan syrjäytyneitä tai marginalisoituneita nuoria. Suomessa järjestettyä kuulemistilaisuutta koskevassa raportissa (Kuure 2000) todetaan, että tämä tavoite ei toteutunut. Syrjäytyneiden nuorten osalta todetaan myös, että koko kuulemisprosessin olisi tällöin pitänyt olla erilaisia kuin nyt toteutettu. Raportissa kyseenalaistetaan marginalisoituneiden nuorten sisällyttämistavoitetta yleensäkin. Puhuttaessa marginalisoituneista nuorista ei raportin mukaan voida tarkoittaa vain järjestötoiminnan ulkopuolella olevia nuoria. Näin ollen kuulemisen olisi tullut tapahtua esimerkiksi nuorisovankiloissa tai huumevieroituksyksiköissä, jos mukaan olisi haluttu tosiasiallisesti marginalisoituneita nuoria. (Kuure 2002, 2).

Kuulemistilaisuus järjestettiin laivaristeilyn yhteydessä toukokuussa 2000. Alustavien suunnitelmien ja saatujen ilmoittautumisten mukaan tilaisuuteen olisi osallistunut yhteensä 70 nuorta. Valittu ajankohta osoittautui kuitenkin huonoksi opiskelu- ja koulukii-reiden vuoksi. Osallistujien määrä jäi tavoiteltua pienemmäksi kun kaikkiaan 42 nuorta osallistui kuulemistilaisuuteen.

Kuulemistilaisuuden järjestelyistä vastannut työryhmä oli laatinut teemat, joiden puitteissa nuoret tulisivat tilaisuudessa työskentelemään (Kuure 2000, 2–3). Teemat alaot-sikkoineen olivat tiivistetysti:

- Euroopan nuoriso
 - Mitkä tekijät erottelevat ja toisaalta mitkä tekijät yhdistävät eurooppalaisia nuoria?
 - Mitä henkilökohtaisia kokemuksia osallistujilla edelliseen kysymykseen on?
 - Onko “eurooppalainen nuoriso“ todellinen määriteltävissä oleva asia?
 - Miten eurooppalainen identiteetti on määriteltävissä nuorten osalta?
- Yksilökohtainen näkökulma
 - Mitkä tavoitteet ovat tärkeitä elämässäsi juuri nyt?
 - Liittykö Eurooppa tai muu maailma näihin millään tavalla?
 - Vaikuttaako Eurooppa merkitykselliseltä vai merkityksettömältä omassa elämässäsi?
- Vaikuttaminen
 - Suurimmat ongelmat, jotka estävät sinua saavuttamasta tavoitteitasi?
 - Mihin näistä ongelmista katsot a) voivasi vaikuttaa ja b) aiot vaikuttaa?
 - Mitkä keinoista ovat a) parhaiten soveltuvia ja b) tehokkaimpia keinoja vaikuttaa edellä esittämiisi ongelmiin?

Kuulemistilaisuuteen osallistujat saivat teemat tietoonsa etukäteen. Samalla heille toimitettiin Komission toimittamat vastaavat teemat/kehykset keskustelulle sekä materiaalia Suomen nuorisopolitiikkaa koskien. Toimitetun materiaalin lisäksi osallistujille annettiin tehtäväksi kirjoittaa essee aiheesta Minä ja Eurooppa.

Kuulemistilaisuudessa nuoret jaettiin neljään ryhmään, joista kullekin valittiin puheenjohtaja ja sihteeri. Ryhmien puheenjohtajiksi valittiin nuoret, joilla oli tehtävän vaatimat valmiudet. Ryhmien sihteereinä toimi puolestaan Suomen nuorisoverkoston tutkijoita. Sihteerien valinnan uskotaan osittain vaikuttaneen loppuraporttiin, sisältäen osittain tutkijoiden subjektiivista tulkintaa tilaisuuden kulusta ja sisällöstä.

Työskentelyyn oli varattu nuorille vajaan kahden päivän aikana noin kuusi tuntia, joka jakautui jotakuinkin tasan päivien välille. Varsinaiset keskustelut ajoittuivat ensimmäiselle päivälle, toisen päivän kuluessa tilaisuuden yhteenvetoon. Tilaisuuden järjestelyistä vastanneen työryhmän antamia teemoja noudatettiin väljästi kunkin ryhmän keskustelun kulun ja mielenkiinnon mukaan. Ryhmäkeskustelujen jälkeen jokainen osallistujista laati mielikuvakartan (*mind map*) nuorisopolitiikasta EU:ssa. Tilaisuudessa käytyjen keskustelujen pohjalta tehtiin laaja yhteenveto (Kuure 2000, 13-15), joka esitetään seuraavassa tiivistettynä:

1. Suomalaisnuorten identiteetti rakentuu kansallisen ja toisaalta globaalin kansallisuuden varaan eurooppalaisessa kontekstissa.
2. Suomalainen identiteetti on osa pohjoismaista identiteettiä, jota EU uhkaa kahdella tapaa. Ensinnäkin uhka ilmenee pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin puolustamisena ja toisekseen pohjoismaisen perhemallin puolustamisena. Pohjoismaisen perhemalli nähdään nuorten itsenäisyyttä tukevana.
3. Eurooppa nähdään arvokkaana kulttuurisena pääomana.
4. Eurooppa on välivaihe matkalla kohti täydellistä kansainvälistymistä. Uhkana on Eurooppa, joka ei kanna vastuutaan globaaleissa kysymyksissä.
5. Nuoret näkevät Euroopan varsin käytännöllisestä näkökulmasta nuorisohjelmina, kavereina ja kanssakäymisenä.
6. EU on byrokratia, joka toisille edustaa uramahdollisuuksia ja toisille puolestaan välttämätöntä pahaa Eurooppalaisten hankkeiden toteuttamiseksi.
7. EU:n liittyvät kysymykset sotilaallisesta liittoutumisesta huolestuttavat jossain määrin.
8. Vastakohtana ja -voimana EU:n byrokratialle nähdään ei-valtiolliset organisaatiot ja henkilökohtainen aktiivisuus.
9. Nuoria yhdistävinä tekijöinä esille tulivat heidän kehittyvä itsenäisyys, seksuaalisuus, koulu ja kyky pitää hauskaa. Nuoriin sukupolvena suhtauduttiin kaksija-koisesti.
10. Rasismiin liittyen keskusteluissa nousivat esille hyvinvointivaltion hyväksikäyttö ja toisaalta rotuluokittelujen käyttö rasististen ajatusten levittämisessä.
11. Suomalaisuus koetaan hyvin positiivisena
12. Internet-keskustelupalstoilta kertyneet kokemukset osoittavat, että uutta teknologiaa tulisi käyttää nykyistä systemaattisemmin keskusteluun ja vaikuttamiseen.

Vertailemalla kotimaisia tuloksia kaikista kansallisista kuulemistilaisuuksien saatuihin tuloksiin, on havaittavissa pienehköjä painotuseroja. Identiteettiin liittyvät kysymykset ovat tulleet vahvasti Suomessa esille monesta eri näkökulmasta. Työllisyyteen ja työmarkkinoihin liittyvät tekijät näyttäisivät jääneen keskusteluissa vähäiselle huomiolle. Keskusteluryhmien tulosten ohella oman aineistonsa muodostavat osallistujien keskustelujen jälkeen laatimat mielikuvakartat. Näiden merkitys osana aineistoa kasvaa raportin yhteydessä tunnistetun tutkijoiden tulkinnallisen roolin myötä. Muun aineiston sisäl-

täessä tulkintaa jo kirjaamisvaiheessa mielikuvakarttojen osalta nuorten mielipiteet tulevat tilaisuuden muuta aineistoa suuremmin ilmi. Ryhmissä oli tarkoitus, että jokainen osallistuja käyttäisi noin kymmenen minuuttia keskustelujen lopuksi mielikuvakartan luomiseen. Tämän osuuden osalta tiedottamisessa ja ajankäytössä oli kuitenkin ongelmia ja osa aineistosta jäi puuttumaan (Kuure 2000, 8).

Mielikuvakarttojen osalta kerätystä aineistosta voidaan kuitenkin muodostaa kolme ryhmää, jotka edustavat lähestymistapoja aiheeseen, eli nuorisopolitiikkaan EU:ssa. Näkökulmat tai ulottuvuudet olivat käytännöllinen, strateginen ja kulttuurinen. Käytännöllisessä näkökulmassa EU nähdään byrokraattisena organisaationa, joka luo puitteet yhteistoiminnalle Euroopassa. Tätä lähellä on toinen näkökulma, jossa EU nähdään poliittisena järjestelmänä. Poliittisen järjestelmän avulla pitkän aikavälin suunnittelu ja tavoitteiden saavuttaminen on mahdollista. Kulttuurisesta näkökulmasta EU edustaa vapaata kansalaisyhteiskuntaa ja monikulttuurista areenaa ihmisten väliselle kanssakäymiselle.

Esitetyistä keskusteluryhmien tuloksista kävi epäsuorasti ilmi, että Suomessa hyödynnettiin Internetin keskustelupalstoja ja verkkosivuja kuulemisen välineenä. Kuulemistilaisuuden yhteydessä asiaa käsiteltiin etenkin Ruotsin asettaman mallin valossa (Kuure 2000, 15). Tällä viitattiin Ruotsissa tehtyyn päätökseen rakentaa laajakaista yhteydet jokaiseen kotiin sekä antaa kaikille kansalaisille sähköpostiosoite.

Kansallisen kuulemistilaisuuden järjestelyistä vastanneen työryhmän laatimista teemoista heräteltiin keskustelua myös Internetin keskustelufoorumeja hyödyntäen kahden kuukauden ajan. Keskustelufoorumien suhteen kuulemisessa käytettiin kahta metodologiaa. Ensimmäisenä CIMO:n (*Centre for International Mobility*) WWW-sivuille avattiin valkoista paperin valmistelua koskeva keskustelufoorumi, jonne pystyi lähettämään mielipiteitä, lukemaan muiden kirjoittamia mielipiteitä ja kommentoimaan niitä. CIMO:n foorumista pyrittiin tiedottamaan mahdollisimman laajasti osallistujien keräämiseksi. Tiedottaminen tapahtui pääasiallisesti valmiita verkostoja hyödyntäen. (Kuure 2000, 4)

Toista metodologiaa voidaan pitää uudempana. Tampereen ammattikorkeakoulun taiteen ja viestinnän osasto järjesti "hyökkäyksen" nuorten suosimille keskustelufoorumeille kahden opiskelijan toimesta. Hyökkäyksen tarkoituksena oli herättää keskustelua työryhmän laatimista teemoista. Tämän osalta foorumit osoittautuivat sekä tehokkaiksi että ongelmallisiksi (Nummela 2000, 11–12). Käytetyn menetelmän etuna on, että sen avulla voidaan nopeasti tavoittaa suuri joukko ihmisiä. Lisäksi se tehokas tapa kerätä tietoa mielipiteistä. Toisaalta menetelmän haittana on osallistujien tunnistamattomuus. Keskustelufoorumien osallistujista ei yleensä voida sanoa mitään varmaa, kuten sukupuolta tai ikää.

Keskustelufoorumien hyödyntämisen suhteen onkin mietittävä etukäteen mitä asioita halutaan tuoda esille, millä foorumeilla sekä kenen mielipiteitä halutaan saada esille. Kuulemisen yhteydessä keskustelufoorumien hyödyntämiseen oli käytettävissä liian vähän aikaa. Lisäksi valmiiden teemojen käyttö, etenkin kyseisen aihepiirin kohdalla voi osoittautua varsin vaikeaksi, kuten kuulemisen yhteydessä oli havaittakin (Nummela 2000; Kuure 2000). Keskustelufoorumien edut tulevat todennäköisemmin esille aihepiirin ollessa yleisempi ja toisaalta myös laajempaa keskustelua herättävämpi kuin tässä tapauksessa ollut nuorisopolitiikka ja EU.

2.3 Kuntien lapsipoliittiset ohjelmat

Suomen Kuntaliiton tammikuussa 2003 julkaiseman tiedotteen mukaan lapsipoliittinen ohjelmatyö on edennyt: Vuoden 2003 alkuun mennessä yli neljässäkymmenessä kunnassa oli jo olemassa oma lapsipoliittinen ohjelma. Lisäksi lapsi- tai perhepoliittinen ohjelma oli valmisteilla noin viidessäkymmenessä kunnassa. Kuntien lisäksi lapsipoliittisten ohjelmien valmistelussa liikkeellä ovat myös seutukunnat: eriasteisia lapsiohjelmiä on valmisteilla kuudessa seutukunnassa. (Kuntaliitto 2003).

Kuntaliitto julkaisi vuonna 2000 oman lapsipoliittisen ohjelmansa *Eläköön lapset*. Ohjelman tekee omalta osaltaan merkitykselliseksi Kuntaliiton rooli koko kuntakentän edustajana, asiantuntijana ja kehittäjänä. Kuntaliiton oman ohjelman toivotaankin toimivan laaja-alaisen keskustelun herättäjänä kuntakentällä ja yleisemminkin. Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma on lisäksi merkittävä, koska se on ensimmäinen valtakunnallinen ohjelma julkissektorilla.

Eläköön lapset -ohjelmassa lapsipolitiikan osalta katsotaan palvelevan kolmea tarkoitusta. Ensinnäkin sen avulla tulee *varmistaa* turvallinen lapsuus. Tämän osalta etenkin vanhempien tukeminen yhteiskunnan toimesta on oleellista. Toisekseen lapsipolitiikan tulee *huolehtia* lapsuuden voimavaroista, eli luodaan puitteita niin perheelle kuin lapsille, joiden varassa ja sisällä he voivat toimia. Kolmanneksi lapsipolitiikan tulee *edistää* lapsen mahdollisuuksia toimia aktiivisena kuntalaisena (Kuntaliitto 2000, 8). Näistä etenkin viimeinen on tämän työn kannalta olennainen. Osallistumista päästään tarkastelemaan lähemmin ohjelmassa esitetyn vision kautta.

Ohjelmassa esitetään Visio 2015, joka jaetaan kolmeen osaan YK:n lapsen oikeuksien sopimusta noudatellen. Osat ovat osallistumisoikeus, lapsen osuus yhteiskunnan varoista ja lasten suojeleminen. Osallistumisen osalta korostetaan jokaisen lapsen erityislaatuisuuden kunnioittamista, aikuisten kiinnostusta lasten näkemyksiin sekä lapsipolitiikan pitkäjänteistä harjoittamista. (Kuntaliitto 2000, 12) Tämän raportin kannalta valitettavasti osallistumisoikeuden osalta visiossa osallistumista tarkastellaan hyvin yleisellä tasolla.

Kuntaliitossa on tehty myös yhteenvetoa kunnallisista lapsipoliittisista ohjelmista. Kuntaliiton näkemyksen mukaan ohjelmilla pyritään vaikuttamaan etenkin vanhemmuuden tukemiseen yhdistäen ja hyödyntäen kunkin kunnan kaikkia sektoreita ja kolmannen sektorin toimijoita. Vanhemmuuden tukemisen lisäksi ohjelmissa korostuu niin ikään vanhempien nykyistä keskeisempi rooli koko kunnan toimintaa ajatellen. Näiden lisäksi ohjelmissa tuodaan esille terveydenhuoltoon, koulutoimeen, päivähoidon, kulttuuritoimeen, työllisyyteen ja ympäristöön liittyviä tekijöitä. (Kuntaliitto 2003).

Kuntaliiton mukaan lapsipoliittisten ohjelmien valmistelussa vanhempien lisäksi myös lasten ja nuorten mielipiteet on otettu huomioon. Kunnan sisäisessä organisaatiossa valmisteluvastuu on yleensä jäänyt sosiaalitoimelle, mutta kunnan muitakin sektoreita on pyritty samaan valmisteluun mukaan kunnasta ja mahdollisuuksista riippuen. Ohjelmat ovat sisällöllisesti eri tyyppisiä paikallisten tarpeiden mukaan.

Lapsipoliittisten ohjelmien eri asteisina tuloksina, seurauksina ja käyttöönottoina kunnissa, on toteutettu erilaisia hankkeita. Itse valmisteluprosessi on ollut suurten kaupunkien osalta aikaa ja resursseja vaativa. Kuntatalouden nykyisessä tilanteessa näiden re-

surssien ohjelmatyöhön osoittaminen onkin sinänsä varsin merkittävä ilmaus asian tärkeydestä kullekin kunnalle. Valtakunnallisesti näkyvimpiä tuloksia on ollut Tampereen kaupungin perustama lapsiasiamiehen virka, joka on saamassa seuraajan Hangon kuntaan (Kuntaliitto 2003). Lapsiasiamiestä lasten ja nuorten äänen välittäjänä tarkastellaan lähemmin asiaa koskevassa luvussa.

Suomen Kuntaliiton ja Allianssi ry:n (2003) toteuttaman Nuorten Suomi -tutkimuksen materiaali antaa omaltaan osaltaan myös välineitä ja toisaalta tuo esille tarvetta aktiiviselle lapsi- ja nuorisopolitiikan toteuttamiselle kunnissa. Tutkimusaineisto koostuu vuosina 1996, 1998 ja 2001 tehdyistä kyselyistä. Tulosten mukaan nuorten luottamus kunnalliseen päätöksentekoon ja -tekijöihin on kasvanut. Tutkimuksen tärkein anti kuntien harjoittaman lapsi- ja nuorisopolitiikan kannalta ovat siinä esitetyt nuorten käyttämät vaikuttamisen keinot. Vaikuttamiskeinojen osalta painottuvat selkeästi nopeat ja enemminkin kertaluontoiset vaikuttamisen keinot, kuin pitkällä aikavälillä vaikuttavat keinot.

2.3.1 Helsingin kaupungin lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma

Päätös lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman valmistelusta syntyi vuonna 1999. Tällöin kaupungin hallinnossa asetettiin työryhmä, jonka tehtävänä ohjelman valmistelu ja laadittaminen oli. Ohjelmasta tuli tuolloisen ohjelman luontia koskevan päätöksen mukaan käydä ilmi lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilanne kaupungissa, ohjelman tavoitteet sekä niiden toteuttamiseksi tarvittavat toimenpiteet. (Helsingin kaupunginkanslia 2001, 54).

Lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman avulla Helsingissä pyritään edistämään lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia. Ohjelman avulla on tarkoituksena tuoda lapsi- ja perhenäkökulma kaupungin koko toiminnassa ja kaikissa päätöksissä entistä paremmin esiin sekä luoda yhteisiä tavoitteita lapsi- ja perhepolitiikan toteuttamiselle. Edelleen ohjelman avulla on tarkoitus kehittää välineitä "lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin kehityksen säännölliselle seurannalle ja arvioinnille", sekä herättää keskustelua aiheesta. (Helsingin kaupunginkanslia 2001, 61).

Oman haasteensa lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman kehittämiseksi luo kuntien toimialan laajuus ja toisaalta niukentuneet resurssit. Keskeisiksi hallinnonaloiksi lasten, nuorten ja lapsiperheiden näkökulmasta ohjelmassa on määritelty opetus-, nuoriso-, sosiaali- ja terveystoimi (Helsingin kaupunginkanslia 2001, 62). Hallinnonalojen toiminnasta merkittävän osan katsotaan liittyvän edellä mainittuihin ryhmiin.

Helsingin kaupungin lapsi- ja perhepoliittisessa ohjelmassa esitetään visio, päämäärät ja ensisijaiset tavoitteet. Visio on jaettu osiin viiden päämäärän mukaan, joiden suhteen tavoitteet esitetään eritellysti. Vision (Helsingin kaupunginkanslia 2001, 72) mukaan lapsilla ja nuorilla on:

1. on rakastava ja huolehtiva perhe,
2. hyvä terveys,
3. monipuolinen sivistys ja osaaminen,
4. terveellinen ja turvallinen ympäristö sekä

5. mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa.

Vision päämääristä nousee viimeinen lasten ja nuorten osallistumista ja vaikutusmahdollisuuksia käsittelevä raporttimme osa. Muiden päämäärien osalta voidaan puolestaan esittää perusteltu kysymys, kuinka paljon kaupunki pystyy loppujen lopuksi toiminnallaan niihin vaikuttamaan. Osallistumista ja vaikuttamista koskevan päämäärän osalta uskotaan, että luomalla osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia lasten ja nuorten kiinnostus omaan elinympäristöön kasvaa. Lapset ja nuoret nähdään aktiivisina toimijoina, joilla tulee olla mahdollisuus tulla kuulluksi ja osallistua lähiyhteisönsä toimintaan (Helsingin kaupunginkanslia 2001, 78).

Lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen osalta ohjelmassa katsotaan, että päämäärää voidaan ja tulee lähestyä ensimmäiseksi laajentamalla lasten ja nuorten kuulemista heitä koskevissa päätöksissä. Kuulemisen osalta tavoitteena on myös kehittää menetelmiä, joiden avulla saadaan aidosti esille heidän äänensä. (Helsingin kaupunginkanslia 2001, 78) Viimeistä kohtaa voi tulkita niinkin, että tavoitteena on kuulla lapsia ja nuoria suoraan, ilman että heidän äänensä välittyisi päätöksentekijöille määrättyjen toimijoiden kautta. Lasten ja nuorten suorasta kuulemisesta onkin tehty kaupungin sisällä selvitys, jota on tarkoitus hyödyntää jatkossa (Turtiainen 2001).

Kuulemisen osalta ohjelmassa määritellään myös tarkemmin asiayhteyksiä ja päätöksiä, joiden yhteydessä lasten ja nuorten ääntä tulee kuulla. Tällaisina mainitaan (Helsingin kaupunginkanslia 2001, 79) seuraavat:

- Lapsia ja nuoria koskevat palvelut, niiden sisällön suunnittelu ja kehittäminen
- Lähi- ja kouluympäristön suunnittelu sekä yleisemmin koko kaupunkisuunnitteluun
- Nuorisotilojen ja muiden lapsille ja nuorille suunnattujen tilojen suunnittelu ja toiminnan kehittäminen
- Järjestetään lasten ja nuorten kohtaamisia päättäjien kanssa
- Tuetaan Hesan Nuorten Ääni –hanketta
- Luodaan lasten ja nuorten osallistumisareenoita (oppilaskunnat, tukioppilaat, nuorten foorumit)
- Edistetään lasten ja nuorten näkymistä kaupunkikuvassa järjestämällä tiloja lasten ja nuorten taiteen esittelemiseen

Lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman liitteenä on vielä Lapset, nuoret ja lapsiperheet Helsingissä – Hyvinvoinnin selonteko 2000 -raportti. Raportissa käydään läpi tarkemmin jo olemassa olevia osallistumisen mahdollisuuksia lapsille ja nuorille. Koulut ja niissä tarjottavat mahdollisuudet lapsille ja nuorille osallistua opintojensa suunnitteluun ja arviointiin, sekä laajemminkin annettavaan opetukseen, nähdään raportissa keskeisenä jo olemassa olevana osallistumisen mahdollisuutena (Helsingin kaupunginkanslia 2001, 140). Mitä vanhemmista opiskelijoista puhutaan, sitä enemmän osallistumisen mahdollisuuksia ainakin periaatteen tasolla tarjotaan.

Seuraavassa tarkastellaan lähemmin yhtä Helsingissä toteutettua hanketta, joka nousi esiin lasten ja nuorten kuulemisen yhteydessä. Hanke valikoitui tähän raporttiin sen laajuuden, tulosten ja taustalla olevan metodin perusteella.

2.3.2 Hesän Nuorten Ääni -kampanja

Hesän Nuorten Ääni -kampanja on Helsingin koulujen ja nuorisosiainkeskuksen yhteinen hanke ja se sai alkunsa kaupunginvaltuuston kielteisestä päätöksestä nuorisovaltuuston perustamisesta vuonna 1998. Hankkeen kantava ajatus on ollut lasten ja nuorten ideoiden hyödyntäminen heidän oman asuinalueensa suunnittelussa ja kehittämisessä (Helsingin kaupunginkanslia 2001, 141). Hankkeen alkuvaiheessa vuonna 1999 mukana oli kaksi koulua sekä alueella sijaitsevat nuorisotalot, joiden puitteissa toimintaa kehitettiin. Vuodesta 1999 hanke on laajentunut nopeasti ja vuoden 2002 alusta hankkeessa on ollut mukana 46 koulua sekä yksi lukio. Koulujen lisäksi niiden kanssa samalla alueella sijaitsevat nuorisotalot ovat mukana toiminnassa (Hesän Nuorten Ääni 2002).

Hankkeen tavoitteena on kehittää koulua nuorten osallistumisareenana yhteistyössä alueellisen nuorisotyön kanssa. Hankkeessa toimivissa kouluissa pyritään parantamaan ja kehittämään lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia. Nuorisotalojen osalta pyritään kehittämään niiden yhteistyötä koulujen kanssa, minkä avulla hankkeessa uskotaan lähidemokratian toteutuvan omalta osaltaan. Laajempina kontekstina toimii koko kaupunki, jonka osalta on tavoitteena paikallisten toteutusten hyödyntäminen niin, että lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa tulevaisuudessa myös koko kaupunkia koskevissa päätöksissä. (Hesän Nuorten Ääni 2002).

Hankkeessa lapsille ja nuorille tarjottavia osallistumismahdollisuuksia ovat tulevaisuusverstaat ja yliormestarin kokous. Molemmat ovat sidoksissa toisiinsa. Tulevaisuusverstaat toimivat koululuokkien pohjalta. Hesän Nuorten Ääni -hankkeeseen osallistuvissa kouluissa jokaisessa luokassa toimii tulevaisuusversta, jonka puitteissa luokan oppilaat toimivat. Verstaissa käsitellään ja työstetään oppilaiden ideoita kouluun ja opiskeluun liittyviä ideoita ja ongelmiksi kokemiaan asioita. Ideoista karsitaan määriteltyjen vaiheiden kautta yksi, joka menee sen jälkeen käsiteltäväksi oppilaskunnan hallituksen kokoukseen.

Oppilaskunnan hallituksessa on jokaiselta luokalta luokan itse valitsevat kaksi edustajaa. Hallitus käsittelee luokilta tulleet ideat ja työstää niitä edelleen. Oppilaskunnan hallitus valitsee käsittelyn pohjalta yhden ehdotuksen käsiteltäväksi yliormestarin kokouksessa. Yliormestarin kokouksessa kouluja edustavat oppilaskunnan hallituksista valitut yhdestä kahteen edustajaa. (Hesän Nuorten Ääni 2002).

Yliormestarin kokous järjestetään kerran vuodessa. Kokouksen ensimmäisessä vaiheessa oppilaat käsittelevät kouluista tulleet ehdotukset vapaamuotoisemmin keskenään. Tämän jälkeen alkaa ehdotusten yhteinen käsittely Helsingin kaupungin valtuustosalissa, jossa kokousta johtaa nimensä mukaisesti Helsingin yliormestari. Vuonna 2002 pidetyssä kokouksessa lapset ja nuoret päättivät yhteensä 252 282 euron käyttämisestä ehdotusten pohjalta.

Hesän Nuorten Ääni -hankkeella ja siinä käytettävällä menetelmällä on omat selkeät vahvuutensa. Tulevaisuusverstaissa tapahtuvaan työskentelyyn on jokaisella Hesän Nuorten Ääni -hankkeessa mukana olevan koulun oppilaalla mahdollisuus vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Lisäksi työskentelystä mahdollisesti tulevat tulokset ovat varsin nopeasti ja konkreettisesti lasten ja nuorten koettavissa aikajänteen ollessa pisimmillään vuosi ja ehdotusten tulosten konkretisoituessa heidän lähiympäristössään. Tulevaisuusverstaiden

taustalla olevat ideat ja pitkälle kehitetyt toimintamallit luovat toimivaa ja uskottavaa pohjaa koko hankkeelle (ks. <http://nk.hel.fi/talot/nuortenaani/>).

2.4 Lapsiasiamies lasten ja nuorten edustajana

Lapsiasiamiesmalli on muissa pohjoismaissa ehtinyt kehittyä huomattavasti Suomea pidemmälle. Valtakunnallinen lapsiasiamies on kaikissa muissa pohjoismaissa. Tanskan osalta on tosin tarkennettava, että tšekäläinen nimike on hieman toinen, mutta tehtävät itsessään ovat käytännössä katsoen samoja kuin Ruotsissa ja Norjassa. Suomessakin asiasta on käyty keskustelua jo vuosia. Epäselvyyttä on kuitenkin ollut etenkin lapsiasiamiehen roolista, tehtävistä ja hallinnollisesta sijoittumisesta. Keskusteluun on ajoittain liitetty lapsiasiamiehen vaihtoehtona oman lapsi- ja perheasioista vastaavan ministeriön perustaminen.

Valtakunnallisten lapsiasiamiesten lisäksi Ruotsissa ja Norjassa ovat yleistymässä myös kunnalliset lapsiasiamiehet. Kunnallisten lapsiasiamiesten osalta laajinta julkisuutta on saanut Norjalainen Porsgrunnin kunta. Norjassa kehitys näyttää kulkevan kunnallisten lapsiasiamiesten yleistymisen suuntaan ja nimenomaan Porsgrunnin “mallia“ noudattaen.

Ruotsissa kunnallisten lapsiasiamiesten rooli vaihtelee mutta yleisenä piirteenä lapsiasiamiesten toiminnassa on kuitenkin ollut keskittyminen koulutukseen. Koulutuksen kautta pyritään ensin sitouttamaan kunnan johtohenkilöstö lasten ja nuorten huomioimiseen kaikessa päätöksenteossa. Koulutus kohdistuu kunnan virkahenkilöstön lisäksi valtuutettuihin. Toiseksi lapsiasiamiesten toiminta on keskittynyt suoremmin lasten ja nuorten kanssa ja keskuudessa toimimiseen. Ruotsin tapauksessa valtakunnallinen lapsiasiamies toiminta tukee kunnissa toimivia lapsiasiamiehiä niinikään kouluttamalla heitä ja tuottamalla heidän käyttöönsä opetus- ja muuta tukimateriaalia. Toimintamalli vapauttaa kunnallisten lapsiasiamiesten resursseja keskeisempään toimintaan.³

Seuraavassa tarkastellemme kahta kunnallista lapsiasiamiesmallia: Ensimmäiseksi Porsgrunnin mallia, joka on yksi kuuluisimmista lapsiasiamiesmalleista. Toiseksi esittelemme Suomen ensimmäisen kunnallisen lapsiasiamiesmallin Tampereelta.

2.4.1 Porsgrunnin malli

Porsgrunnin kunta on Norjan Telemarkin maakunnassa sijaitseva 33 000 asukkaan kunta. Kunta on vuosista 1991 ja 1992 alkaen pyrkinyt kehittämään keinoja, joilla lapset ja nuoret saataisiin osallistumaan paikallisesti. Keinoja on etsitty niin pitkän aikavälin suunnittelun ja infrastruktuurin kehittämisen keinoin kuin eri osastojen välisellä yhteistyöllä. Talvella vuosien 1995 ja 1996 aikana julkaistiin kirja ja video Porsgrunnin malli-hankkeesta, hankkeen aikana syntyneistä ideoista, tehdyistä ratkaisuista, kokeiluista ja kokemuksista. Luvun lähteenä ovat ensisijaisesti Porsgrunnin kunnan verkkosivut (Porsgrunnin kunta 2003).

³ Tampereen kaupungin lapsiasiamiehen Taru Kuosmasen haastattelu 12.2.2003

Hankkeen ensisijaisena pyrkimyksenä on ollut vahvistaa ja elävöittää paikallisdemokratiaa. Tämä tarkoittaa myönteisen identiteetin luomista ja paikallisuuden tunteen esiintuomista. Tärkein tavoite hankkeessa on hyödyntää lasten ja nuorten ideoita, kykyjä ja resursseja ja saattaa heidät näin osallisiksi yhteistä toimintaa. Lasten sitoutumisen kautta uskotaan myös aikuisten kiinnittyvän koko kunnan yhteiseen toimintaan. Porsgrunnin kunnalla on ollut täysipäiväinen lapsiasiamies vuodesta 1991. Hän on toiminut lasten äänenä yleisempiä asioita käsiteltäessä ja toisaalta lasten ja nuorten yhteyshenkilönä pienemmissä ja suuremmissa ongelmissa. Lapsiasiamiehen toimisto on nyt organisoitu uudelleen ja sen toiminta on kiinnitetty osastojen väliseen strategiseen suunnitelmaan.

Porsgrunnin mallissa koulu nähdään ensisijaisena osallistumisen areenana lapsille ja nuorille. Osallistuminen ei ole vain kouluun ja opiskeluun liittyvää. Oppilaiden muodostama oppilasvaltuusto toimii lasten ja nuorten edustajana paikallisesti. Jokaisella kunnanosalla on omat ohjekirjansa. Kevään 1992 aikana näitä kirjoja käytettiin kunnan jokaisessa koulussa. Kirjat on jaettu osiin aihepiireittäin, joita ovat muun muassa leikkikentät ja vapaa-aika. Kirjassa on lisäksi esiteltynä kunnan virkahenkilöstö ja poliisit nimen, kuvan ja yhteystietojen kera. Tällä tavoin he olivat helpommin lasten ja nuorten lisäksi muiden kuntalaisten lisäksi helpommin tavoitettavissa ja lähestyttävissä. Myöhemmin näitä ohjekirjoja on kehitetty edelleen.

Vuodesta 1992 eteenpäin kunnassa on myönnetty rahaa välittömille toimille (*immediate actions*), summan ollessa esimerkiksi 74 000 Norjan kruunua (n. 22 000 euroa) vuonna 1998. Varojen myöntämiselle on nähty osasyynä lasten ja nuorten lyhyempi muisti ja toisaalta motivaation säilyttämisen kannalta tarve toimia nopeasti ja välttää byrokratiaa. Välittömille toimille varattua rahaa käytetään suoraan yksinkertaisiin ja tarkkaan rajattuihin hankkeisiin.

Välittömille toimille varatut rahat jaetaan kerran vuodessa kunnantalolla pidettävässä kokouksessa. Jakaminen tapahtuu lasten ja nuorten itsensä toimesta. Lasten ja nuorten apuna kokouksessa toimivat kunnanjohtaja, apulaiskunnanjohtaja ja lautakuntien johtajat. Lisäksi kunnan toimialojen johtajat ovat paikalla osan päivästä keräämässä tietoja ja vastaamassa kysymyksiin. Yksi kokouksen päätavoitteista on luoda lapsille, nuorille ja toisaalta kunnan edustajille mahdollisuus kommunikoida keskenään. Kokoukset ovatkin osa laajempaa suunnitelmaa, jota kutsutaan "paikalliseksi kuulemis- ja neuvottelutilaisuudeksi lapsille ja nuorille". Raha motivoi lapsia ja nuoria osallistumaan ja toisaalta auttaa heitä esittämään tarpeelliseksi kokemiaan tarkkaan rajattuja hankkeita. Lapset ja nuoret asettavat omat prioriteettinsa, joko äänestämällä oppilasvaltuustossa tai "kansanäänestyksellä".

Vuosittaisten kokousten lisäksi jatkuvampaan toimintaa edustaa osaltaan jokaisen koulun puitteissa tapahtuva säännöllinen arviointi. Arvioinnit toimivat myös motivaationa lapsille ja nuorille osallistua toimintaan. Kunnassa uskotaan, että muutamien vuosien kuluttua pystytään näin arvioimaan jo tehdyt toimenpiteet ja toisaalta nähdään mitä pitää vielä tehdä. Kunnassa uskotaan, että hankkeeseen sijoitetuilla rahoilla on saatu paljon aikaiseksi, välittömille toimille varattujen varojen ollessa vain murto-osa kokonaisbudjetista. Vuosina 1992 ja 1993 uudelleen organisoitiin myös vanhempainneuvosto, jonka puitteissa ei toimintaa ollut kahteen vuoteen. Kyseisestä ajankohdasta eteenpäin kunta on yhdessä vanhempainneuvoston kanssa yhdessä järjestänyt kursseja koulun ja kodin yhteistyöstä opettajille ja vanhempien valitsemille yhteyshenkilöille.

Vuonna 1993 perustettiin Porsgrunnin oppilasvaltuustojen yhteistyöelin PFE, joka valvoo lasten ja nuorten etuja keskitetysti kaikissa koulupiireissä. Sen toiminta ei rajoitu koskemaan vain kouluja, vaan kaikkia lasten ja nuorten etuja kunnassa. PFE:n kokouksiin osallistuu myös edustajat lukioista. PFE on osallistunut myös lasten ja nuorten toimintatalon suunnitteluun ja käynnistämiseen. PFE oli osaltaan vaikuttamassa myös vuosina 1994–1995 koululainsäädännön uudistamiseen. Taustalla oli oppilaiden rajoittuneet oikeudet osallistua päätöksentekoon, josta he valittivat maan hallitukselle. Hallitus muuttikin koululainsäädäntöä osittain juuri tämän valituksen pohjalta.

Vuosina 1994–1995 PFE:n jäsenet tekivät paljon töitä luodakseen kansallisen verkoston rohkaisemaan nuoria osallistumaan oman kuntansa toimintaan. Verkosto on järjestänyt nuorten kuulemistilaisuuksia eduskunnassa/parlamentissa yhdessä kahdeksan muun kunnan edustajien kanssa. Verkosto tunnetaan nimellä nuorisoringi tai -verkosto (*ungdomsringen*). Paikallisten lautakuntien jäsenet eivät ole rohkaisseet opiskelijoita osallistumaan toimintaansa, koska ovat katsoneet, että tässä vaiheessa suunnittelutyötä se on liian myöhäistä. Puolueet ja niiden edustajat ovat lautakuntakäsittelyn yhteydessä jo päättäneet kantansa. Tämän johdosta lapsiasiamies voidaan nähdä negatiivisena, henkilönä joka kerää valitukset ja välittää ne eteenpäin. Porsgrunnissa on sen sijaan pyritty jatkuvaan keskusteluun osastojen sisällä ja niiden välillä, jotta lasten ja nuorten edut tulevat huomioiduksi jo mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Nytemmin toiminnassa on kiinnitetty huomiota äitiys- lastenhuoltokeskukseen ja sen rooliin 0–5-vuotiaiden lasten parissa. Keskuksen roolia on pohdittu uudelleen ei vain terveyteen liittyviä seikkoja käsittelevänä, vaan laajemmin vanhempia ohjaavana ja tukevana sekä kaupungin imagoa vahvistavana. Tätä ajatellen jokaiseen terveyskeskukseen on toimitettu kirjoja, jotka jaetaan ilmaiseksi kaikille lapsille edistämään lukemista.

Vuodesta 1992 alkaen toukokuun lopussa on järjestetty lasten ja nuorten viikko. Kyseisen viikon aikana järjestetään edellä esitelty välittömiin toimiin varattuja varoja käsittelevä kokous, kulttuuritapahtumia, työpajoja ja lasten päivä. Kulttuuritapahtumat ovat suunnattuja kaikille lapsille ja nuorille. Työpajat puolestaan on suunnattu lasten ja nuorten parissa työskenteleville. Lasten päivä on lapsijuhla, jonka järjestävät kunnan vapaaehtoisjärjestöt. Lasten päivä on järjestetty jo yli viidenkymmenen vuoden ajan. Vuodesta 1996 lasten päivän osana on ollut myös lastentarhojen päivä, jonka puitteissa kaikki lastentarhojen lapset kokoontuvat keskuspuistossa, jossa heille on järjestetty ohjelmaa.

Kunnassa järjestetään myös erilaisia kursseja lasten ja nuorten toimintaan liittyen. Vuodesta 1992 alkaen on järjestetty kursseja lapsille ja nuorille itselleen oppilasvaltuustojen toiminnasta. Oppilasvaltuustotoiminta alkaa kouluissa jo ensimmäisellä luokalla. Kurseilla ja oppilasvaltuustojen toiminnan yhteydessä syntyneitä materiaalia, ideoita ja periaatteita on kerätty ohjekirjaan, joka aiotaan painaa ja levittää koko maahan. Samana vuonna aloitettiin myös säännölliset tapaamiset/kokoukset yhteysopettajille (he toimivat linkkinä oppilaiden ja kunnan viranomaisien välillä). Seuraavana vuonna, eli 1993 aloitettiin myös kahdesti vuodessa järjestettävät kurssit yhteysopettajille.

Kaikki kunnassa tehty työ on ollut omiaan rohkaisemaan ja aktivoimaan niin poliittista kuin nuorisojärjestöjenkin toimintaa. Edellisen kerran toiminta on ollut yhtä aktiivista

vuonna 1970. Kehitys onkin ollut päinvastaista kuin muualla Norjassa. Vuoden 1995 kunnallisvaaleissa tapahtuikin nuorten "vallankaappaus". Neljä 18-vuotiasta ja yksi 20-vuotias valittiin kunnanvaltuustoon. Neljä nuorinta olivat kaikki osallistuneet aktiivisesti PFE:n toimintaan.

Porsgrunnin malli -hanke nähdään pitkän aikavälin prosessina. Sen aikajänne ulottuu noin 20 vuotta eteenpäin. Vuoden 2003 alkuun mennessä mallin eteen on tehty järjestelmällistä työtä seitsemän vuotta. Tehdyn työn arvioinnin pohjalta voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset:

- Lasten ja nuorten osallistuessa epätraditionaalisin keinoin, kaikilla lapsilla on mahdollisuus saada äänensä kuuluviin.
- Seitsemän vuoden takainen tilanne oppilasvaltuustoissa ja edustajien valinnassa on kääntynyt päinvastaiseksi ja paikoista oppilasvaltuustoissa täytyykin taistella nykyään.
- Lapset ja nuoret eivät perinteisesti ole olleet kiinnostuneita politiikasta. Nuorten osallistuttua toimintaan heidän kiinnostuksensa osallistumiseen ja vaikuttamiseen kasvaa. Osa nuorista kiinnostuu politiikasta osan kiinnostuksen kohdistuessa vapaaehtoistyöstä.

Kunnanviraston jokaisen osaston odotetaan toimivan lasten ja nuorten omien prioriteettien mukaan, eikä vain kuuntelevan asiantuntijoita. Asiantuntijoiden mielipiteet voivat erota lasten ja nuorten ensisijaisista tavoitteista suurestikin. Tätä toimintaa ei ole vielä organisoitu muodollisesti, mutta työ on käynnissä koko ajan.

Jatkossa yhteistyötä ja kommunikointia kunnanviraston osastojen välillä korostetaan entisestään nuorisoa koskevien asioiden hoitamisessa. Näin pyritään luomaan kokonaisvaltaisia strategioita ja toimintamalleja ammattikuntien ja osastojen välillä. Lisäksi tavoitteena on minimoida "huonot" päätökset jo ennen niiden syntymistä, eikä keskittyä korjaamaan tehtyjä virheitä myöhemmin.

2.4.2 Tampereen kaupungin lapsiasiamies

Lapsiasiamiehen viran perustaminen Tampereen kaupungin hallintoon lähti liikkeelle valtuustoaloitteesta keväällä 2000. Aloitteen perusteluissa vedottiin muun muassa syrjäytyneiden lasten ja nuorten ongelmiin. (Tampereen kaupunki, Sosiaali- ja terveystalukunta 2000) Aloite sai kannatusta ja maan ensimmäinen lapsiasiamies aloitti työskentelynsä Tampereen kaupungilla vuoden 2003 alusta.

Tampereella toimintansa aloittaneen lapsiasiamiehen osalta toimintatavat, tehtävät ja tavoitteet ovat vielä osittain muotoutumassa. Lapsiasiamiehen viran perustamista esittäneessä valtuustoaloitteessa keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin kaikki lasten ja nuorten syrjäytymiseen liittyvä toiminta. Tavoitteen saavuttamiseksi ehdotettiin lapsiasiamiehen tehtäväksi:

- huolehtia lapsi- ja nuorisonäkökulman esiintuonnista kaikessa Tampereen suunnittelussa ja päätöksenteossa,

- luoda ja ylläpitää rakenteita, joiden avulla mahdollistetaan poikkihallinnollinen yhteistyö viranomaisten ja vapaaehtoissektorin kanssa sekä
- toimia lastenvaltuuston ja mahdollisesti perustettavan nuorisovaltuutetun esittelijänä, ja tehtyjen päätösten valmistelijana eri lautakunnille.

Valtuustoaloitteen lautakuntakäsittelyn yhteydessä perusteluina käytettiin niin lasten asemaa kuin kaupungissa vuonna 1999 tehtyä lapsipoliittista ohjelmaa. Tavoitteena oli jatkaa ohjelmassa aloitettua työtä lasten ja nuorten aseman kehittämiseksi ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi kaupungissa. Lautakuntakäsittelyssä puututtiin myös tässä vaiheessa vielä mahdollisesti valittavan lapsiasiamiehen rooliin yleisellä tasolla:

- Lapsiasiamiestoiminnassa on tärkeää sen riippumattomuus. Lapsiasiamiehen tehtävänä tulee olla lasten asioiden edistäminen tiedottamalla, seuraamalla Tampereella tapahtuvaa kehitystä ja raportoimalla siitä säännöllisesti kaupunginhallitukselle tai valtuustolle...Lapsiasiamiehen tulee tarvittaessa myös ohjata lapsia ja nuoria eri palvelujen piiriin ja saamaan tarvitsemaansa apua, mutta hänellä ei pidä olla viranomaisasemaa.
- Lapsiasiamiehen pitää voida antaa raporttinsa kunnallisesta ja muusta kaupungissa tapahtuvasta toiminnasta yksinomaan lasten ja nuorten näkökulmasta lähtien; jonkin toimialan tai järjestön alaisuudessa toimiminen vaikeuttaa sekä riippumattomuutta että uskottavuutta.
- Lapsiasiamies ei voi olla neutraali eikä puolueeton, vaan hänen tehtävänsä on lasten mahdollisuuksien puolesta puhuminen, asennevaikuttajana toimiminen sekä yhteyksien solmija ja kanava lasten ja aikuisten välillä, eri toimijoiden ja palvelujen välillä kunnassa sekä yhteistyö valtakunnallisesti ja mahdollisesti kansainvälisestikin.

Oleellisena lisäyksenä valtuustoaloitteeseen tulevat lapsiasiamiehen riippumattomuus ja osittain tätä kautta syntyvä toiminnanvapaus. Lautakuntakäsittelyn pohjalta sosiaali- ja terveyslautakunta esittikin, että lapsiasiamies sijoitettaisiin hallinnollisesti suoraan kaupunginjohtajan alaisuuteen. Lapsiasiamiehen hallinnollinen asema ei kuitenkaan toteutunut esitetyn mukaisesti, mitä voidaan jossain määrin pitää työskentelyn lähtökohtia heikentävänä jo lautakuntakäsittelyn yhteydessä esitettyjen perustelujen valossa.

Tehtäväkuva on toistaiseksi yleisluontoinen, eikä luonnollisestikaan vielä lopullisessa muodossaan. Lapsiasiamies Taru Kuosmanen näkee itse tehtävässään kaksi ulottuvuutta. Ensisijaisena tehtävänä on tuoda lasten ja nuorten näkökulma esiin kaupungin hallinnossa, toimia tietyllä tapaa lasten "äänitorvena" päätöksenteossa. Suuren kaupungin hallinnossa yksinomaan lasten ja nuorten aseman huomioimisen ajatuksen läpivienti vaatii paljon työtä, eikä tavoitetta ole mahdollista saavuttaa nopeasti. Yhden henkilön resurssit eivät riitä läsnäoloon jokaista päätöstä käsiteltäessä, eikä se olisi tavoiteltavaakaan. Lapsi ja nuori -näkökulman sisäistäminen pitää viedä organisaatiossa läpi niin, että näkökulma tulee huomioiduksi kaupungin kunkin toimialan päätöksissä ilman lapsiasiamiehen niihin puuttumista. Näkökulman sisäistämisen koko kaupungin hallinnossa Kuosmasen mielestä ensisijaisessa asemassa on kaupungin johtohenkilöt. Johtohenkilöillä tarkoitetaan tässä virkakunnan johtohenkilöstön lisäksi kaupunginvaltuuston

ja hallituksen johtohenkilöitä, kuten valtuuston ja hallituksen sekä lautakuntien puheenjohtajia.

Toisena ulottuvuutena lapsiasiamiehen työssä Kuosmanen näkee kosketuspinnat kaupungin lapsiin ja nuoriin. Tampereella on vajaa 40 000 alle 18-vuotiasta, joten suorat kontaktit kaikkiin on poissuljettu mahdollisuus. Kontaktien lapsiin ja nuoriin täytyykin tapahtua eriasteisen edustuksellisesti valmiita rakenteita hyödyntäen. Valmiita osallistumisen ja kuulemisen kanavia lapsille ja nuorille ovat muun muassa lapsiparlamentti, nuorisovaltuusto, nuorisofoorumi ja oppilaskuntatoiminta kouluissa. Näistä etenkin nuorisofoorumi on pysynyt toistaiseksi kohtuullisen näkymättömänä, vaikka toisaalta sen osalta tulevaisuudessa voitaisiin odottaa paljonkin. Kyse on pitkälti nuorisofoorumin näkymättömyydestä ja tuntemattomuudesta lasten ja nuorten parissa.

Lapsiasiamiehen tueksi perustettiin kaupunginjohtajan asetuksella johtoryhmä. Johtoryhmässä ovat edustettuina ympäristötoimi, tekninentoimi, sosiaali- ja terveystoimi, koulutustoimi, kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi. Johtoryhmä on ehtinyt kokoontua tätä raporttia kirjoitettaessa kerran ja tämän kokouksen yhteydessä tulivat esille samat kaksi ulottuvuutta lapsiasiamiehen tehtävissä. Toisaalta nähdään, että lapsiasiamiehen toiminnan tulisi keskittyä suoraan lasten ja nuorten pariin, kun taas osa johtoryhmän jäsenistä katsoo, että tehtävien tulisi olla ensisijaisesti hallinnollisia. Lapsiasiamiehen omaa näkemystä tehtävän painottumisesta lievästi enemmän hallinnolliselle puolelle voidaan pitää perusteltuna ainakin tehtävien alkuvaiheessa.

Koulujen osalta lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen osalta suuri vastuu kuuluu koulujen rehtoreille ja opettajille. Oppilaskuntatoiminnan aktiivisuus ja toiminnan monimuotoisuus vaihtelee paljon kouluittain. Koko kaupungin tasolla tapahtuvaa oppilaskunnan edustajien kuulemista edustavat yleissivistävän koulutoimen johtajan keskimäärin kaksi kertaa vuodessa järjestämät kuulemis- ja keskustelutilaisuudet. Näihin tilaisuuksiin osallistuu yleissivistävän koulutoimen johtajan lisäksi tilaisuuden tarpeen mukaan muita virkahenkilöstön edustajia, kustakin koulusta kaksi oppilaskunnan edustajaa sekä vuoden 2003 alusta lapsiasiamies. Tilaisuuksissa lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus tulla kuulluksi ajankohtaisista asioista ja mahdollisista ongelmiksi koetuista seikoista kouluun ja opiskeluun liittyen. Oppilaskuntatoiminnassa on kuitenkin vielä paljon kehittämisen varaa ja oppilaskunnan edustajilla on ollut selkeä halu vaikuttaa nykyistä voimakkaammin omiin asioihinsa.

3 YHTEENVETO

Esitetty hypoteesi lasten ja nuorten näkymättömyydestä tietoyhteiskuntastrategioissa osoittautui pitkälti paikkansa pitäväksi. Lapset ja nuoret tulivat välillisestikin tietoyhteiskuntastrategioissa jopa oletettua vähemmän esille. Kouluihin ja koulutusjärjestelmään suuntautuneiden tavoitteidenkin osalta painotus oli vahvasti infrastruktuurissa, eli koulujen verkkoyhteyksien rakentamisessa ja olemassa olevien kehittämisessä sekä koulujen ja muiden oppilaitosten laite- ja ohjelmistokannan kehittämisessä.

Kansalliset tietoyhteiskuntastrategiat näyttäytyvät tavoitetasolla tarkasteltuna varsin yhdenmukaisina ja eEurope-toimintasuunnitelman linjauksia noudattelevina. Palaten raportin alkuun strategia lukuun ja siinä esitettyyn määritelmään strategian vähimmäisvaatimuksista, voidaan kysyä olisiko yhdenmukaisuus säilynyt yhtä vahvana jos kansallisia strategioita olisi tarkasteltu näiden kaikkien vaatimusten näkökulmista. Tietoyhteiskuntakehityksellä on luonnollisesti omat vaatimuksensa esimerkiksi yhteiskunnan fyysisten rakenteiden suhteen, mikä osaltaan selittää infrastruktuurin voimakasta painottumista tarkastelluissa strategioissa. Euroopan Unionin jäsenmaiden lähtökohtaista tilannetta ei voida kuitenkaan pitää esimerkiksi infrastruktuurin osalta siinä määrin yhdenmukaisena kuin se kansallisten strategioiden tavoitetasolla näyttäytyy. Tässä raportissa käytetyn aineiston pohjalta jääkin osittain kuva, jonka mukaan eEurope-toimintasuunnitelmassa esitetyt tavoitteet on jäsenmaissa liian pitkälti otettu annettuina.

Suorat viittaukset lapsiin tai nuoriin jäivät yksittäisiksi ja tällöin kyseessä oli useimmiten viittaus heihin kohdistuviin haitallisiin vaikutuksiin. Sen sijaan voimavarana, aktiivisina käyttäjinä tai muutoin positiivisessa merkityksessä nuoret eivät strategioissa esiintyneet. Tämä on hieman yllättävää, koska lapset ja nuoret mielletään useasti ryhmäksi, jossa on paljon teknologian käyttötaitoa ja hyödyntämistä.

Lasten ja nuorten oletettua näkymättömyyttä tietoyhteiskuntastrategioissa haluttiin lähestyä kahdesta näkökulmasta, eli Unionin nuorisopolitiikasta ja toisaalta lapsille ja nuorille paikallisella tasolla tarjoutuvien vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien kautta. Tätä kautta voidaan lähestyä myös uusia keinoja osallistaa lapsia ja nuoria tietoyhteiskuntastrategiaprosesseihin. Vuonna 2001 julkaistu Unionin nuorisopolitiikan valkoinen kirja pohjautui nuorten omalle äänelle ja tarjosi omalta osaltaan hyvän lähtökohdan. Toteutetussa laajuudessaan lasten ja nuorten ääni ja mielipiteet on saatu hyvin esiin. Kuulemisprosessin tulosten vaikutukset harjoitettavaan politiikkaan jäivät sen sijaan jossain määrin auki. Valkoisessa kirjassa tiedostetaan aiemmin harjoitetun politiikan puutteet, mutta esitetyt muutokset eivät näyttäisi tuovan nuoria entistä vahvemmin mukaan.

Toisaalta nuorisopolitiikan valkoisessa kirjassa tuodaan voimakkaasti esille tarve nuorisopolitiikan toteuttamiselle ensisijaisesti paikallisella ja kansallisella tasolla. Valkoisen kirjan tavoitteiden osalta kritisoitiin asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi annettavia välineitä. Kansallisen ja paikallisen tason ratkaisujen ja toimien keskeisyyttä lapsi- ja nuorisopolitiikan aktiivisen toteuttamisen kannalta ei haluta sinänsä millään tavalla kiistää. Nuorisopolitiikan vahvistaminen jäsenmaissa ei kuitenkaan suoraan vaikuta Unionin omaan toimintaan, jolloin myös sen osalta nuorten äänen kuuluminen olisi tullut

tuoda selvemmin esille. Nuorisopolitiikan valkoisen kirjan antia voidaankin pitää tältä osin rajallisena.

Nuorisopolitiikan valkoisen kirjan valmistelun yhteydessä suoritettua kuulemista toteuttamalla vastaavassa laajuudessa ei luonnollisestikaan ole mahdollista tai edes mielekää toteuttaa usein. Kuulemismenettelyn suhteen lasten ja nuorten ääni olisi kuitenkin mahdollista tuoda nykyistä vahvemmin esille kaikkien kuulemistilaisuuksien yhteydessä, sekä myös laajemmin kaikessa päätöksenteossa. Tässä mielessä lapset ja nuoret ovat ryhmiä muiden joukossa, joiden ääni tulisi saada nykyistä vahvemmin esille päätösten valmistelussa ja toimeenpanossa.

Paikallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan osalta keskityttiin Suomessa laadittuihin lapsi-, nuoriso- ja perhepoliittisiin ohjelmiin. Ohjelmatyö onkin ollut Suomessa varsin mittaavaa tältä osin. Paikallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan osalta Suomessa näytettäisiin olevan mielenkiintoisessa vaiheessa, jossa ohjelmien luonnista ollaan siirtymässä eri tavoin kohti lasten ja nuorten aktiivisempaa osallistumista julkiseen päätöksentekoon ja vaikuttamiseen.

Tarkastelun kohteeksi valittujen Hesän Nuorten Ääni -kampanjan ja lapsiasiamiesmallien osalta koulujen merkitys lasten ja nuorten osallistamisen ja vaikutuskeinojen kehittämiseksi painottuikin vahvasti. Perinteisten kunnan valtuuston toimintamallien varaan rakennettujen nuorisovaltuustojen tai -parlamenttien toimivuutta voidaankin tältä pohjalta jossain määrin kyseenalaistaa. Sitomatta toimintaa johonkin lapsia ja nuoria lähellä olevaan toimintaympäristöön, kuten kouluun, osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuus jää helposti etäiseksi. Hesän Nuorten Ääni -kampanja ja Tampereelle perustettu maan ensimmäinen lapsiasiamiehen virka toimivat kuitenkin hyvänä lähtökohtana ja myös ratkaisumalleina muille kunnille suunniteltaessa lasten ja nuorten uusia osallistumisen ja vaikuttamisen malleja.

Hesän Nuorten Ääni -kampanjan ja lapsiasiamiesmallien osalta oleellista on huomioida, että lasten ja nuorten äänen kuuleminen tapahtuu eri tasoilla. Hesän Nuorten Ääni -kampanjassa ja vastaavan kaltaisissa ratkaisussa lapsille ja nuorille tarjotaan suora mahdollisuus vaikuttaa itse heitä lähellä olevaan asiaan. Tällöin lapsille ja nuorille tarjoutuu mahdollisuus vaikuttaa yksittäisiin asioihin. Tarkasteltujen esimerkkien yhteydessä painotettiin eri tavoin tarvetta lasten ja nuorten osallistamisen yhteydessä luoda mahdollisuus nopeisiin ja heidän elinympäristössään näkyviin vaikutuksiin. Osallistumisen ja vaikuttamisen merkitys tiivistyi lasten ja nuorten itsensä päätettäväksi annettuihin varoihin.

Lapsiasiamiesmallien osalta puolestaan pyritään yleisesti ottaen vaikuttamaan koko kunnan päätöksentekoon ja lasten ja nuorten huomioimiseen kaikessa päätöksenteossa. Tällöin ongelmaksi ei muodostu lasten tai nuorten aktivoiminen toimintaan, vaan olemassa olevan päätöksentekokoneiston rakenteiden ja ajattelutapojen muuttaminen. Kyseinen muutos on epäilemättä suurempi haaste kuin lasten ja nuorten motivointi oli kyseessä paikallinen, kansallinen tai ylikansallinen taso.

Molemmat lasten ja nuorten äänen kuulemisen tasoista ovat luonnollisesti oleellisia, eikä kyse tulekaan olla valinnoista, vaan molempien tasojen yhtäläinen huomiointi. Lasten ja nuorten äänen saamiseksi paremmin esille paikallisesti tulee harjoitettavan poli-

tiikan sisältää elementtejä molemmista osallistumisen tasoista. Kuten strategioiden osalta raportin alussa todettiin, tähän ei ole mahdollista antaa yhtä oikeaa mallia, vaan harjoitettavan lapsi- ja nuorisopolitiikan tulee pohjautua kunkin kunnan tarpeisiin ja mahdollisuuksiin.

Tarkasteltaessa raporttimme aineistoa kokonaisuutena eli eEurope-toimintasuunnitelmaa, kansallisia tietoyhteiskuntastrategioita, EU:n nuorisopolitiikkaa ja paikallisia strategioita niin lasten ja nuorten osallistumismalleja yhdistää uuden teknologian vähäinen hyödyntäminen suunnitelluissa ja toteutetuissa hankkeissa. Tähän vaikuttavat ilmeisesti niin uutta teknologiaa kohtaan tunnettu epäluottamus, julkisen hallinnon muutosprosessien hitaus kuin uuden teknologian hyödyntämisen mallien eri asteinen keskeneräisyyskin. Lasten ja nuorten osallistumisen ja osallistamisen tasoon katsomatta uusi teknologia ja sen sovellukset tarjoavat kuitenkin etuja, jotka ovat aiemmin olleet tavoittamattomissa.

EU:n nuorisopolitiikan valkoisen kirjan valmistelun yhteydessä järjestetyn kuulemisen yhteydessä näitä mahdollisuuksia oli käytetty hyvin rajallisesti ja samassa yhteydessä tiedostettiin myös teknologian hyödyntämiseen liittyviä ongelmia. Esimerkiksi henkilön tunnistamiseen liittyvät ongelmat ovat kuitenkin rajallisia ja toisaalta liitännäisiä käytettyyn osallistumismuotoon. Uuden teknologian tehokas hyödyntäminen edellyttää sen rajoitusten ja toisaalta myös mahdollisuuksien nykyistä parempaa ymmärrystä. Nykyisistä osallistumisen malleista vain harvat ovat siirrettävissä suoraan uuden teknologian avulla toteuttaviksi, jolloin oleelliseksi muodostuu uusien vaikuttamismuotojen luominen.

Lähteet

- Chatrie, Isabelle & Wright, Paul (2000). Public Strategies for the Information Society in the Member States of the European Union. ESIS report.
<http://europa.eu.int/ISPO/esis/default.htm>
- Euroopan Komissio (2000). *eEurope 2002 – Tietoyhteiskunta kaikille – toimintasuunnitelma*.
http://europa.eu.int/information_society/eeurope/action_plan/index_en.htm
- Euroopan Komissio (2001a). Euroopan Komission valkoinen kirja, EU:n nuorisopolitiikan uudet tuulet, KOM 681.
- Euroopan Komissio (2001b). Euroopan Komission valkoinen kirja, Eurooppalainen hallintotapa, KOM 428.
- Euroopan Komissio (2001c). Eurobarometer 55.1: Young Europeans 2001.
http://europa.eu.int/comm/public_opinion/archives/special.htm
- Euroopan Komissio (2001d). *eLearning – Katse huomispäivän koulutukseen – toimintasuunnitelma*, KOM 172.
http://europa.eu.int/information_society/eeurope/action_plan/index_en.htm
- Euroopan Komissio (2002). *eEurope 2005: Tietoyhteiskunta kaikille – toimintasuunnitelma*.
http://europa.eu.int/information_society/eeurope/action_plan/index_en.htm
- Helsingin kaupunginkanslia (2001). Helsingin kaupungin lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma. Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A, 14/2001.
<http://www.hel.fi/kkansl/julkaisut.htm>
- Hesan Nuorten Ääni (2002). Hankkeen verkkosivut: <http://nk.hel.fi/talot/nuortenaani/>
- Inkinen, Tommi (2001). Tieto, kone, alue ja ihminen. Kulttuurimaantieteellinen näkökulma tietoverkkojen yhteiskuntaan. Finnish Information Studies 18, Turku.
- IT outlook 2002 - Recent Developments in Austrian IT Policies (2001)
<http://www.bka.gv.at/bka/informationsgesellschaft/>
- Kangassalo, Marjatta & Suoranta, Juha (toim.) (2000). Lasten tietoyhteiskunta. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Karvonen, Erkki (toim.) (2001). Informational Societies – Understanding the Third Industrial Revolution. Tampere: Tampere University Press.
- Karvonen, Erkki. (2000). Kansalliset ja kansainväliset tietoyhteiskuntastrategiat. Teoksessa M. Vuorensyrjä & R. Savolainen (toim.): Tieto ja tietoyhteiskunta, 256-277. Helsinki: Gaudeamus.
- Kasesniemi, Eija-Liisa & Rautiainen Pirjo (2001). Kännyssä piilevät sanomat. Tampere University Press. Tampere: Vammalan kirjapaino Oy.
- Kostamo, Eero (2000). Strateginen ajattelu – Selviydy tietoyhteiskunnassa. Kauppakaari Oyj. Helsinki: Multiprint.
- Kostamo, Eero (2001). Huippustrategiat – Mitä voimme niistä oppia? Kauppakaari. Helsinki: Gummerus 2001.
- Kuntaliitto & Allianssi ry (2003). Tiedote 24.3.2003 ja osa tutkimustuloksista Kuntaliiton verkkosivuilla os. www.kuntaliitto.fi
- Kuntaliitto (2000). Eläköön lapset -kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma.
<http://www.kuntaliitto.fi/>
- Kuntaliitto (2003). Lapsipoliittinen ohjelmatyö etenee kunnissa, Kuntaliiton tiedote 16.1.2003. <http://www.kuntaliitto.fi/>

- Kuure, Tapio (2000). White Paper on the Youth Policy of the European Union, Report on Discussions with Finnish Youths.
- Lahikainen, Anja Riitta & Kraav, Inger & Kirmanen, Tiina & Maijala, Leena (1995). Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 25. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Laine, Kalle & Hulkkonen, Vesa (1996). Strategia: Ajatuksista tekoihin. Hallinnon kehittämiskeskus. Helsinki: Edita.
- Lehtimäki, Hanna (2000). Strategiatarina kaupungista ja sen toimijoista. Acta Universitatis Tamperensis 746. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Lehtimäki, Hanna & Keso, Heidi & Pietiläinen, Tarja (2001). Näkymättömät lapset tietoyhteiskuntastrategioissa. Teoksessa M. Kangassalo & J. Suoranta (toim.): Lasten Tietoyhteiskunta, 207–219. Vammala: TAJU.
- Liikenne- ja viestintäministeriö (2003). Liikenne- ja viestintäministeriön tiedote 28.2.2003. <http://www.lvm.fi/>
- National Youth Consultations (2000). White Paper on Youth Policy in Europe May – July 2000, Summary report - first draft version.
- Neilimo, Kari (1998). Strategiaprosessin kehittäminen maakuntatasolla – case Pirkanmaa. Kunnallisan kehittämissäätiö. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Nummela, Jani (2000). Working Report, Methods Used in the Net Intervention Project, Thoughts and Suggestions for Improvement.
- OECD (2002). Education at Glance – 2002 edition http://www.oecd.org/EN/links_abstract/0,,EN-links_abstract-604-20-no-no-1239-04,00.html
- Porsgrunnin kunta (2003). <http://www.porsgrunn.kommune.no/>
- Suoranta, Juha & Lehtimäki, Hanna & Hakulinen, Sampsa (2001). Lapset tietoyhteiskunnan toimijoina. Tietoyhteiskunnan tutkimuskeskuksen työraportteja 16/2001. Tampere: Klingendahl paino Oy.
- Tampereen kaupunki, Sosiaali- ja terveyslautakunta 2000: DnoKKA: 2633/004/2000 106 § Lausunnon antaminen valtuutettu Matti J. Mäkelän valtuustoaloitteeseen lapsi- ja nuorisovaltuutetun vakanssin perustamiseksi. www.tampere.fi
- Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta (2000). Suomi tietoyhteiskuntana. Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportti hallitukselle 14.6.2000. <http://www.infosoc.fi/raportti/index.html>
- Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta (2001). Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportti hallitukselle 20.6.2001. <http://www.infosoc.fi/raportti2001/index.html>
- Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta (2002). Tietoyhteiskuntakehityksestä Lipposen II hallituksen kaudella. Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportti hallitukselle 11.12.2002. <http://www.infosoc.fi/>
- Turtiainen, Pirjo (2001). Miten kuulla lasta. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2/2001.
- Turkle, Sherry (1995). Life on the screen. Identity in the age of the Internet. 347 p. New York: Simon & Schuster.

Liite I. Tiivistelmät kansallisista tietoyhteiskuntastrategioista

Kunkin maan jälkeen on mainittuna joko tässä raportissa käytetty lähde. Lisäksi jokaisen maan osalta on esitetty lyhyt tiivistelmä.

Belgia

Tietoyhteiskunta-asioista vastaavan pääministerin sivut:

http://premier.fgov.be/e_index_image_swap.html

Belgian osalta ei ole määriteltävissä yhtä ainoaa selkeää koko maata koskevaa tietoyhteiskuntastrategiaa. Belgiassa kehitys näyttäisikin kulkevan toistaiseksi alueellisten tietoyhteiskuntastrategioiden kautta. Vuonna 1999 julkaistussa The Way to the 21st Century -raportissa tietoyhteiskunta teema tulee jossain määrin esille, lähinnä julkishallinnon uudistamistarpeena. Eurooppa-neuvoston Lissabonissa vuonna 2000 pidettyä kokousta varten hallitus valmisti lyhyen raportin, jossa korostettiin tarvetta tiiviimmälle yhteistyölle Unionin puitteissa taloudellisten uudistusten läpiviemiseksi ja työllisyyden sekä sosiaalisen koheesion parantamiseksi.

Englanti– UK Online (2000)

[http://www.e-envoy.gov.uk/oe/oe.nsf/sections/ukonline-top/\\$file/ukstrategy.htm](http://www.e-envoy.gov.uk/oe/oe.nsf/sections/ukonline-top/$file/ukstrategy.htm)

Strategia jakaantuu viiteen teemaan ja niiden kautta määriteltäviin tarkempiin tavoitteisiin. Teemat ovat uudenaikaiset markkinat, kansalaisten luottamus, menestyvät yritykset, julkissektorin verkkopalvelut ja huippuluokan tarjonta. Viimeisellä teemalla tarkoitetaan etupäässä yrityksiä ja niille tarjoutuvia mahdollisuuksia koulutetun työvoiman ja uuden talouden tukitoimien kautta. Lapsia tai nuoria ei strategiassa mainita. Koulutuksen osalta todetaan kansalaisten luottamus -teeman alla, että tietoteknisten taitojen tulee perustaitoja ja kouluissa tulee hyödyntää tehokkaammin uutta tieto- ja viestintäteknologiaa.

Espanja – INFO XXI: Information Society for All (2000)

<http://www.infoxxi.es/>

Strategia hyväksyttiin vuoden 1999 lopulla ja julkaistiin vuoden 2000 alussa. Strategian suunnitteluun on vaikuttanut vahvasti eEurope-toimintasuunnitelma. Strategiassa esitetyt toimenpiteet oli tarkoitus toteuttaa kolmen vuoden aikana päättyen vuoteen 2002 kokonaisbudjetin ollessa 2,53 miljardia euroa. (Chatrie & Wright 2000, 221) Strategiassa nimetään kymmenen tärkeintä strategista tavoitetta, joiden lisäksi raportissa määritellään neljä menestystekijää, joiden toteutuminen on välttämätöntä tavoitteiden kannalta. Menestystekijät jaetaan vielä seitsemäksi erilliseksi toimintalinjaksi, tekijöiden konkretisoimiseksi. Toimintalinjoista vain ensimmäisen voidaan katsoa liittyvän lapsiin ja nuoriin, sen ollessa koulutuksen kehittäminen. Toimintalinjan sisällä on kaksi hanketta, joista voidaan poimia lapsia ja nuoria koskevia toimina oppimateriaalin siirtäminen verkkoon, oppimateriaalin ylläpito ja kehittäminen verkossa, uusien tietotekniikkaa hyödyntävien opiskelu- ja opetusmallien kehittäminen, opettajien teknologisten valmiuksien kehittäminen sekä kansainvälisen yhteistyön kehittäminen ei-yliopistollisessa opiskelussa. (Chatrie & Wright 2000, 222-224)

Hollanti – The Dutch Digital Delta, Netherlands Online (1998)

www.minez.nl/publicaties/pdfs/06r03.pdf

Hollannin strategiassa painotetaan hyvin vahvasti julkisen sektorin roolia tietoyhteiskunnan kehittäjänä. Strategian mukaan julkinen sektori ottaa vastuulleen kaikki toimet, joita ei ole mahdollista toteuttaa yksityisen sektorin tai kansalaisten toimesta. Strategiassa määritellään viisi eri pilaria, joiden varaan tietoyhteiskuntaa maassa rakennetaan. Pilarit ovat telekommunikaatio infrastruktuuri, tieto-taito ja innovaatiot, käyttömahdollisuudet ja taidot, lainsäädännölliset tekijät sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö julkishallinnossa. Tieto-taito ja innovaatiot pilareiden osalta koulutuksella nähdään vahva rooli. Koulujen tehtävänä onkin taata tulevaisuuden työvoima, joka tulee tarvitsemaan tietotekniikkaa työssään. Koulujen osalta todetaan vielä, että kehittämistarpeita on paljon ja että maa on tässä suhteessa jäänyt kehityksestä jälkeen.

Italia – Action Plan for the Information Society (2000)

http://www.innovazione.gov.it/eng/egov_sviluppo/introduzione/egov2.shtml

Italian osalta strategiaa voidaan pitää jo sivumäärällisesti varsin suppeana koko asiakirjan ollessa vain kuusi sivua. Strategiassa tavoitteet jaetaan aihealueisiin, joilla kehittämistarpeen katsotaan olevan tärkeintä. Aihealueita on neljä ja ne ovat ihmispääoma, sähköinen hallinto, uusi talous sekä infrastruktuuri, kilpailu ja käyttömahdollisuus. Ihmispääoma eritellään vielä koulutukseen, tutkimukseen ja kehittämistoimintaan. Koulujen osalta nähdään oleellisena opettajien tietoteknisten valmiuksien parantaminen, oppilaiden käytettävissä olevien tietokoneiden lukumäärän lisääminen, Internet yhteyksien parantaminen ja koulutilojen hyödyntäminen myös normaalin oppilaskäytön ulkopuolisina aikoina.

Irlanti – New Connections, a Strategy to Realise the Potential of Information Society (2002)

<http://www.taoiseach.gov.ie/viewitem.asp?id=1153&lang=ENG>

Strategiassa ei ole yksiselitteisesti esitettyjä tavoitteita, vaan se rakentuu kahden kehyksen ympärille. Ensisijaisena kehyksenä on infrastruktuuri ja siihen liittyvät tekijät ja tämän lisäksi on ensimmäistä tukeva kehys. Tukeva kehys muodostetaan uuden talouden, tutkimus- ja kehitystoiminnan, elinikäisen oppimisen ja kaikille kansalaisille taattavan mahdollisuuksien ympärille. Tutkimus- ja kehitystoiminnan osalta yhtenä ensisijaisista tehtävistä nähdään laajakaista-yhteyksien luominen kaikkiin kouluihin. Jokaisella koululla on kuitenkin jo nykyisellään olemassa Internet-yhteydet. Elinikäisen oppimisen yhteydessä puolestaan korostetaan, että ensimmäisen ja toisen asteen koulutuksessa tulee varmistaa, että kaikilla oppilailta ja opettajilla on mahdollisuus kehittää tietoteknisiä taitojaan.

Itävalta – Government's Information and Communication Project, e-Austria in eEurope (2000)

<http://www.bka.gv.at/bka/informationsgesellschaft/>

Alun perin Österreich digital –nimellä liikkeelle lähtenyt aloite muuttui myöhemmin hallituksen informaatio- ja kommunikaatio –hankkeeksi. Strategian käynnistäminen tapahtui samanaikaisesti eEurope-aloitteen kanssa. Strategialla viitataan suoraan eEurope-toimintasuunnitelman tavoitteisiin. Strategia esiteltiin toukokuussa 2000 ja siinä kuvataan hallituksen jo suorittamat toimenpiteet, saavutetut tulokset ja toimintasuunnitelma vuoden 2003 loppuun. Ohjelma sisältää neljätoista toimialuetta, joihin toiminta keskitetään (ks. tarkemmin kyseinen strategia).

Kreikka – Greece in the Information Society, Strategy and Actions (1999)

<http://www.infosociety.gr/infosoc/policies/index.html>

Strategian kerrotaan rakentuvan yksinkertaisten periaatteiden varaan. Periaatteina ovat yhtäläiset mahdollisuudet käyttää uutta teknologiaa, innovaatioille ja yrittäjyydelle myönteisen ympäristön luominen, yksilönsuojan turvaaminen sekä demokraattisten instituutioiden toiminnan varmistaminen. Strategiassa esitet-

tävät tavoitteet rakennetaan näiden periaatteiden varaan. Tavoitteiden osalta tarkennetaan vielä, että niiden saavuttaminen edellyttää julkisen ja yksityisen sektorin sekä kansalaisten aktiivista yhteistyötä. Tavoitteita on kaikkiaan kymmenen ja ne noudattavat pitkälti edellä esitettyjen maiden yhteydessä esille tulleita. Muista maista jossain määrin poikkeavina voidaan erottaa pyrkimys demokraattisten instituutioiden ja kansalaisten osallistumisen tukemiseen.

Luxemburg – Info 2000 –komiteat

Internet Society Luxemburg:

<http://www.luxembourg-isoc.org/>

Komiteoita ja niiden tuottamia raportteja on kaksi. Ensimmäinen raportti julkaistiin vuonna 1995 nimellä Info 2000 Committee: First conclusions and recommendations. Komitean toinen raportti julkaistiin marraskuussa 1996 nimellä The Role of the State in the Information Society. Raportti sisälsi tarkkoja suosituksia julkisen sektorin toimijoiden rooleista. Raportissa painotettiin julkisen sektorin roolia informaatioteknologian hyödyntäjänä ja siitä tiedottajana, uusien palvelujen tuottajana sekä yleisten tietoyhteiskuntakehityksen puitteiden luojana. (Chatrie & Wright 2000, 174-175) Luxemburgissa on tiedostettu tietoyhteiskuntakehityksen keskeisyys maan tulevaisuuden kannalta. Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia on valmisteilla ja se tulee pohjautumaan pitkälti eEurope-toimintasuunnitelmaan, kiinnittäen kuitenkin enemmän huomioita eriarvoistumiskehitykseen.

Portugali – Operation Information Society (2000)

Information Society Operational Program Management Office:

<http://www.posi.mct.pt/>

Strategian sisältö voidaan jakaa neljään osaan, jotka ovat taitojen kehittäminen, digitaalinen Portugali, avoin hallinto sekä havainnointi, tarkkailu ja arviointi. Taitojen kehittämisen tavoitteena on antaa kansalaisille koulutusta informaatio- ja viestintäteknologiaan liittyen. Toisen kohdan, eli digitaalisen Portugalin, tavoitteena on yleistää nopeasti tietokoneiden ja Internetin käyttöä maassa. Tavoitteeseen kuuluu syrjäytymisen estäminen. Avoimen hallinnon suhteen tavoitteena on nimensä mukaisesti uudistaa hallintoa niin, että sitä yksinkertaistetaan ja tiedottamista parannetaan. Havainnoinnin, tarkkailun ja arvioinnin osalta tavoitteena on seurata ja tehdä kirjallisia raportteja tehdyistä toimenpiteistä. (Chatrie & Wright 2000, 212-214.)

Ranska – Preparing France's entry into the information society (PAGSI), Government action programme (1998)

<http://www.Internet.gouv.fr/francais/index.html>

Ranskan strategian rooli on kolmijakoinen. Sen tehtävänä on toimia tiedottajana, säätelijänä ja keskeisenä vaikuttajana. Ohjelmassa esitetään sektoreittain toiminnan avainalueet ja pääpainopisteet sekä konkreettisia toimenpiteitä. Pääpainopisteet ovat koulutus, kulttuuri, julkiset palvelut, yritykset, teolliset ja teknologiset innovaatiot sekä lainsäädännölliset kehykset.

Strategiaa tarkistettiin vuonna 1999 ja samalla arvioitiin edellisten tavoitteiden toteutuneen noin 70 prosenttisesti. Vuotta myöhemmin ministerienvälisen komitean tapaamisessa todettiin toiminnan olleen tehokasta viidellä pääpainopistealueista. Alueita olivat koulutus, sähköinen hallinto, uusi talous, Internetin käyttöaste ja laillisten puitteiden luominen. Kaikkiaan ministeriöt olivat käyttäneet vuosina kolmen vuoden aikana rahaa 760 miljoonaa euroa. Koulutuksen todetaan säilyvän myös tämän jälkeen keskeisenä painopistealueena.

Ruotsi – An Information Society For All (2000)

http://naring.regeringen.se/inenglish/areas_of/it/

Hallituksen ensisijainen tavoite on tehdä Ruotsista ensimmäinen maa, jossa tietoyhteiskunta on kaikkien ulottuvilla. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi hallitus on jakanut toimenpiteet kolmeen alueeseen. Alueet ovat luotta-

mus informaatioteknologiaan, informaatioteknologian saavutettavuus sekä informaatioteknologiaosaaminen. Strategiassa määritellään myöhemmin tarkemmin tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteet. Harjoitettavan politiikan avulla pyritään muun muassa luomaan talouskasvua, tukemaan alueellista kehitystä ja parantamaan elämän laatua. Hieman yllättäen näidenkään yhteydessä eivät kuitenkaan koulut tai opiskelu tule esille.

Saksa – Innovation and Jobs in the Information Society of the 21st Century (1999)

<http://www.iid.de/contents.html>

Saksan strategiassa nimetään päätavoitteeksi johtavan aseman saavuttaminen Eurooppalaisena tietoyhteiskuntana. Tämän lisäksi esitetään kymmenen muuta tavoitetta, jotka keskittyvät hyvin pitkälle muiden Unionin jäsenmaiden kanssa samoihin asiakokonaisuuksiin.

Suomi – Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky (1998)

<http://www.sitra.fi/index.asp?DirID=78>

Strategian julkaisija Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra) käynnisti uuden strategian luonnin edellisen vuonna 1994 julkistetun Suomi tietoyhteiskunnaksi – kansalliset linjaukset -strategian arvioinnin pohjalta. Vuonna 1998 julkaistun uudistetun strategiassa tietoyhteiskunnan kehittämisen päämääriä määritellään kaikkiaan kymmenen.

Vuonna 1999 valtioneuvoston asetuksella perustetun tietoyhteiskunta-asian neuvottelukunnan raportit (2000,2001 ja 2002) hallitukselle tietoyhteiskuntakehityksen etenemisestä Suomessa ovat olleet tärkeimmät koko maata koskevat raportit Sitran strategian julkaisemisen jälkeen. Raporttien keskeisyydestä huolimatta, niitä ei voida luokitella kansallisiksi strategioiksi. Helmikuun 2003 lopulla liikenne- ja viestintäministeriö julkaisi kuitenkin tiedotteen (Liikenne- ja viestintäministeriö 2003), jonka mukaan uusi kansallinen tietoyhteiskuntaohjelma on jo valmisteilla. Ohjelma tulee tämän hetkisten suunnitelmien mukaan kattamaan vuodet 2003-2007 ja ensimmäisen esityksen kansalliseksi tietoyhteiskuntastrategiaksi on määritetty valmistua maaliskuun 2003 loppuun mennessä.

Tanska – Realigning to a Network society (1999)

<http://www.fsk.dk/fsk/publ/2000/realigning/>

Strategia koostuu kuudesta tavoitteesta (tai painopistealueesta), jotka katsotaan saavutettavan 37 konkreettisen aloitteen kautta. Aloitteet oli määrä panna täytäntöön vuoden 2000 aikana. Strategiassa esitetyt tavoitteet ovat telekommunikaatio infrastruktuuri, kaikkien kansalaisten verkostoyhteiskunta, elinikäinen oppiminen, sähköinen kauppa, sähköinen hallinto sekä informaatio- ja viestintäteknologiamajakat, -kartat ja -selonteot. Tavoitteet noudattavat siis täysin edellä esiteltyjen maiden tavoitteita, mutta lapset tai nuoret eivät ole esillä edes koulutukseen liitettävissä olevien tavoitteiden yhteydessä.